În colecția „Meridiane"
au apărut:

Lei 1,50

RENATA VIGANÒ ★ VINE BARZA

Meridiane

RENATA VIGANÒ

VINE BARZA

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Meridiane

RENATA VIGANÒ

VINE BARZA!

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

In romîneşte de:
Ovidiu Drimba şi Florin Chirițescu

Din volumul:
Renata Viganò
ARRIVA LA CICOGNA
Edizioni di Cultura Sociale
Roma, 1954

CUVINT INAINTE

Pe Renata Viganò cititorii o cunosc ca autoare a romanului Agnesa partizana, *publicat în traducere romînească de E.S.P.L.A. în 1951. Eroica luptă a Rezistenței italiene împotriva fascismului și a cotropitorilor naziști, în faza hotărîtoare a războiului, a fost înfățișată cu o mare putere realistă — aceea pe care i-a dat-o autoarei participarea directă la acțiunea partizanilor, alături de soțul ei, în* Valle di Comacchio. *Transformarea revoluționară a unei simple femei din popor într-o bravă luptătoare care-și dă, pînă la urmă, chiar și viața pentru eliberarea patriei — transformare înfăptuită la pilda de eroism și sub îndrumarea Partidului Comunist Italian — este în așa fel urmărită de către autoare, încît cititorul e străbătut de fiorul măreției luptelor eroice în miezul cărora îl duc paginile cărții.*

Prin Agnesa partizana, *Renata Viganò (născută la începutul veacului la Bologna) și-a cîștigat un loc de frunte în literatura italiană actuală, romanul ei fiind, de altfel, distins cu unul din cele mai valoroase premii, premiul* Viareggio.

Scriitoarea a mai dat literaturii progresiste și o serie de povestiri, publicate în Unità, *în* Rinascità *sau în alte periodice. Volumul de față pune la îndemîna cititorilor noștri unele din cele mai izbutite. Primele cinci, oglindind o experiență directă, au un caracter autobiografic, ceea ce le sporește autenticitatea.*

In Intîlnirea mea cu comunismul, *autoarea face mărturisiri semnificative. Rămasă fără părinți, singură și săracă, ea rupe orice legătură cu clanul de „prieteni mincinoși" care nu-i puteau aduce nici un sprijin și nici o mîngîiere; devine muncitoare și, în contact cu „o tovarășă mai luminată", își pregătește mintea pentru a cuprinde „idei mari și minunate", gînduri despre „marea colectivitate, legi de umanitate și egalitate, de luptă contra nedreptății". In acest chip își întregește cultura ei modestă „cu o viziune mai puțin abstractă a vieții și a tainicelor ei probleme". Ura împotriva fascismului îi cuprinde tot mai mult sufletul. Dar ura aceasta era „o ură fără fapte", în așa fel ca să nu se expună la primejdii, dintre care cea dintîi era aceea de a fi dată afară din slujbă. Orizontul acesta mărginit, caracteristic atîtor oameni cinstiți, dar timorați, care nu ies din orbita unei existențe obscure și comode, e străbătut — la un moment dat — de o puternică rază de soare. E intîlnirea cu comunismul, concretizat în persoana unui tînăr luptător, pe care împrejurările i-l aduc în cale și alături de care rămîne apoi pentru totdeauna.*

Asemenea pagini emoționante, de jurnal autobiografic, purtînd amprenta sincerității, fac din povestirea Renatei Viganò un cald mesaj confesional, care-l introduce pe cititor în modul cel mai firesc în chiar centrul procesului de renaștere spirituală, săvîrșită sub flacăra umanismului comunist.

Scriitoarea nu teoretizează acest proces; ea nu se rătăcește în demonstrații teziste și nu contraface lecții de psihologie. Ea descrie simplu, direct, etapele acestei „întîlniri", hotărîtoare în viața ei, și prin aceasta merge la țintă. E convingătoare fără a fi plicticoasă, e bogată în semnificații educative fără a fi didactică.

Tot astfel în Ofițerul sînt eu *e descris modul cum a intrat în partizanat conducătoare a serviciului sanitar al* Brigăzii Văilor *cu gradul de locotenent, strecurîndu-se printre posturile nemțești „cu copilul de mînă și cu coșul în care, sub cartofi, erau ascunse explozivele, scrisorile brigăzii, sau revolverele"; ori episodul din* Vine barza!, *dintr-o* „dimineață atît de senină și de albastră, iar livezile... atît de limpezi, încît ți se părea cu neputință să mori", *deși* „bombele cădeau ca grindina, cădeau și explodau ba ici, ba colo, și de bună seamă că pe unde cădeau, cineva murea, chiar dacă era o zi atît de frumoasă de primăvară".

O amintire din copilărie, rechemînd figura mamei și a tatălui, în casa părintească, într-o atmosferă de

duioşie punctată de un umor evocator, dă consistenţă bucăţii Dacă eşti aici, răspunde, bate o dată !, care face auzit sunetul unei alte coarde a talentului scriitoarei, vibrînd însă tot pe clavirul autobiografic.

Liliacul alb e una din cele mai izbutite povestiri din acest volum, în care autoarea surprinde mentalitatea specifică a unei „surori" catolice, care, eliberată pentru o clipă de sub tirania „regulii" bisericeşti, nu poate însă rezista atmosferei stringente şi pervertitoare a mediului care refuză victimelor lui orice bucurie adevărată, neputîndu-se smulge acelei „spăimîntătoare convieţuiri forţate a femeilor care se cheamă între ele „soră" şi „maică" — cuvinte gingaşe şi mari, folosite aici pentru a ascunde cele mai mari neînţelegeri". Povestirea aceasta trebuie pusă alături de Minunea de pe deal — artisticeşte mai puţin izbutită — în care scriitoarea încearcă să ridice vălul de misticism cu care biserica îmbrobodeşte capetele oamenilor naivi.

Alte trei povestiri (Casă de oameni săraci, Foaie de drum obligatorie şi Amîndoi în mină) sînt inspirate din viaţa oamenilor muncii: din modul cum îşi manifestă ei sentimentele, din cruda realitate a şomajului sau din aceea, tragică, a modului criminal în care se face protecţia muncii în regimul capitalist. Singura nădejde — luminoasă, încurajatoare — a acestor oameni e partidul clasei muncitoare, spre care se îndreaptă cu tot ce e mai bun în sufletul lor obidit, greu încercat de nemiloasa lege a exploatării. Scena în care Barbarina (care şi-a pierdut deopotrivă soţul şi tatăl într-un accident din mină) îşi dăruieşte întreaga agonisită bănească ca subscripţie la ziarul Unità e de o mare forţă convingătoare. „Mulţi, puţini — spune ea dînd banii — nu vor fi niciodată îndeajuns. Ca şi lacrimile mele..." — cuvintele acestea exprimînd patetic adînca ei încredere în partid, care o ridică deasupra marii ei nenorociri.

Aşa înţelege să lupte Renata Viganò pentru eliberarea poporului ei de sub exploatare. Talentul nu o dezminte. Înflăcărata ei convingere în cauza clasei muncitoare i-l potenţează.

De aceea rodeşte.

GEORGE IVAŞCU

INTÎLNIREA MEA CU COMUNISMUL

Prima oară am auzit vorbindu-se de „tovarășul meu" în legătură cu niște bani. Venise la mine un prieten din copilărie, care-mi spusese:
— E un băiat foarte inteligent. Scriitor... L-au arestat la Ferrara! N-ai idee ce om interesant! Poate speranța de mîine! N-are nici casă, nici slujbă. Umblă de colo-colo prin Italia. Un fel de François Villon... Tare aș vrea să-l scap! Cunosc un fascist cu trecere mare, dar n-am bani de drum... N-ai putea să-mi împrumuți treizeci de lire?

Pe vremea aceea, treizeci de lire erau o sumă mare pentru mine. Eram infirmieră, și banii ăștia însemnau două zile de lucru, adică douăzeci de

ore de trudă, grea ca la spart pietre. Douăzeci de ore de alergătură prin saloane, douăzeci de ore de cărat pe brațe bolnavele de la un pat la altul, douăzeci de ore de gardă, noaptea. După atîția ani de serviciu mă lepădasem de tot ce fusese generozitate și pornire romantică. Nu mai vedeam în tot și în toate decît ură și venin. Cu greu mai izbutea ceva — nu să mă înduioșeze, dar să-mi trezească măcar interesul.

Ca să scap mai repede, i-am dat însă prietenului meu din copilărie cele treizeci de lire pe care mi le cerea : eram atît de obosită că mi se închideau ochii de somn. La plecare, mi-a lăsat o revistă în care era publicată o povestire a tînărului la a cărui scăpare contribuiam și eu cu banii mei, cîștigați atît de greu. Revista am uitat-o sub un maldăr de cărți, care își așteptau de mult rîndul să le citesc. Dar eram mult prea obosită ca să pot deschide vreuna.

De văzut l-am văzut pentru prima oară pe „tovarășul meu" în amurgul unei zile nespus de geroase. Un amurg întunecat de decembrie. Abia mă sculasem din pat. Dormisem toată ziua, după o noapte de gardă la spital.

Veneam acasă — în casa mea pustie — numai

ca să mă culc : nu făceam niciodată focul. Cum ieșeam de sub plapumă, mă îmbrăcam repede — îmi puneam pînă și paltonul și mănușile. Restul timpului — viața mea toată — mi-l petreceam la spital.

În seara aceea de decembrie mă îmbrăcai repede, ca de obicei. Mă simțeam abătută, ca omul care după ce a dormit ziua într-un așternut rece, s-a sculat cu un gol în stomac, nu-și dă bine seama dacă-i e foame și dacă trebuie să îmbuce ceva și e somnoros, deși știe bine că nu-i mai este îngăduit să doarmă.

Am umplut cu lapte farfurioara pisicuței mele negre. O luasem ca să mai aud pe cineva mișcîndu-se prin casă, un ghem cald lîngă mine, sub plapumă, o ființă vie, aproape omenească — în sfîrșit, pe cineva în cele trei camere pustii ale casei mele. Dar și ea stătea mereu singură, se sălbăticise, se înrăise, se ascundea prin unghere și zgîria.

Deodată sună soneria — sunet atît de puțin obișnuit, atît de puțin așteptat și dorit. De cînd eram infirmieră, mă săturasem să tot aud sunînd soneriile !

Era prietenul meu din copilărie. Nu-l mai vă-

zusesem de mult. Iarna, casa mea cu pereţii îngheţaţi nu era prea primitoare...

— Ţi l-am adus pe băiatul acela, spuse el. Ţii minte... băiatul care a fost la închisoare. Vrei să-l cunoşti ? E jos, aşteaptă.

— Spune-i să vină, răspunsei eu, dar în aceeaşi clipă mă cuprinse un puternic simţămînt de ruşine şi adăugai : Nu-i pomeni de cele treizeci de lire, te rog !

Aşa intră în viaţa mea „tovarăşul". Era un băiat tînăr, slab, serios şi vioi. N-avea nimic din François Villon, n-avea nimic romantic. Ii era foame şi-i era dor de cărţi. Ale mele, cîteva cîte aveam, nu-i plăcură. Din tot dulapul îşi alese numai *Război şi pace* de Tolstoi şi *Copilăria mea* de Gorki.

— Dumneata ar trebui să înveţi să citeşti, îmi şopti el.

Pînă şi în bucătărie era un frig de moarte, deşi aprinsesem gazul ca să fac cafeaua. Dar discuţia noastră era vioaie şi interesantă. Plutea parcă în căsuţa mea un aer de sinceritate nesilită, ceva nou, o tinereţe năvalnică dar înţeleaptă, care pricepea, acuza şi judeca timpul, năravurile, oamenii şi nedreptatea.

— Ştii, eu sînt comunist ! îmi spuse băiatul. Vorbea grav şi părea mai bătrîn decît mine.

Prietenul meu plecă. Il aşteptau nevasta şi copiii la masă. Noi doi însă nu prînzirăm în ziua aceea. Am uitat de mîncare, într-atît ne interesau gîndurile şi spusele noastre. Abia într-un tîrziu ne-am adus aminte că ne e foame. Aveam în casă numai o bucată de pîine şi nişte lapte. Ne-am mulţumit şi cu atît.

— Imi pare rău, nu am altceva, mă scuzai eu. Sîntem în 5 ale lunii şi eu primesc leafa abia în 7...

Am început să rîdem şi ni se păru mai cald în bucătăria aceea îngheţată.

Pisicuţa mea cea neagră ţîşni din tainica ei ascunzătoare, sări în braţele tovarăşului meu şi-l zgîrie pe mîini. Dar n-o făcu din duşmănie : fu mai degrabă o izbucnire jucăuşă, mărturia dorului de viaţă al unui singuratic care se trezeşte pe neaşteptate în faţa cuiva. Semăna cu mine. La fel făcusem şi eu, spuneam cîte ceva numai pentru plăcerea de-a fi contrazisă.

Pisicuţa se alese cu o palmă uşoară pe spinare şi cu nişte mîngîieri ,iar eu îndurai năvala argumentelor lui, descoperind pe măsură ce trecea

timpul că — fără să-mi fi dat seama — aveam gînduri şi năzuinţi comune.

Ce ciudată asemănare între două fiinţe atît de deosebite ca vîrstă, fel de viaţă, simţăminte şi obiceiuri! Eram cu zece ani mai mare decît el şi crescusem într-o familie de burghezi, purtasem o viaţă întreagă în spinare povara prejudecăţilor, povara unor tradiţii care se destrămaseră încetul cu încetul şi de care scăpasem numai pentru că viaţa era grea şi trebuia să mă descurc singură în lume, iar contactul cu oamenii îmi dăduse lecţii dintre cele mai aspre.

Păstram încă în căsuţa mea, cumpărată cu ce-mi mai rămăsese dintr-o moştenire risipită, mobilele, tablourile şi oglinzile salvate de la pieire. Îmi amintea, prin înfăţişarea ei, de trecut. Eu însă mă schimbasem. Mă schimbasem de cînd soarta mă smulsese din viaţa ferită de griji a unei familii înstărite şi mă silise deodată să-mi cîştig singură pîinea.

Parinţii mei muriseră. Rămăsesem singură, săracă, tînără şi fără nimeni care să mă sfătuiască, să mă ajute. Dulceaga compătimire a celor bogaţi faţă de cei ajunşi în sapă de lemn ascunde totdeauna bucuria omului care, în faţa nenorocirii altuia, îşi dă seama că el a scăpat şi se traduce în cuvinte goale, dar nu se transformă niciodată într-un ajutor adevărat, ajutor care ar putea însenina un viitor ce se arată mohorît. Iar durerea pentru pierderea prietenului şi soarta orfanului nu se dovedeşte decît prin participarea la înmormîntare şi la slujba de pomenire. Mi-am luat atunci rămas bun pe vecie de la copilăria mea lipsită de griji, am salvat puţinul ce se mai putea salva şi am rupt orice legătură cu adunătura aceea de rubedenii şi prieteni mincinoşi, care nu aduceau bietei mele tinereţi neştiutoare nici un sprijin şi nici o mîngîiere.

Am devenit muncitoare şi am fost mulţumită de asta, iar prietenia cu o tovarăşă de muncă mai luminată mi-a pregătit mintea, să poată prinde idei mari şi minunate. M-a învăţat ce este marea colectivitate, care sînt legile de umanitate şi de egalitate, de luptă contra nedreptăţii, şi, smulgîndu-mă din modesta mea cultură, mă duse spre o viziune mai puţin abstractă a vieţii, cu tainicele ei probleme. După aceste naive căutări în domeniul concepţiilor socialiste, începu să se nască în sufletul meu ura împotriva regimului despre care îmi dădeam seama că este cel mai dezlănţuit şi mai nemilos duşman al socialismului. Dar a fost o ură fără fapte, o ură ce se mulţumea cu şuşo-

teli pe după ușă, cînd ești sigur că pereții n-au urechi să te audă, o rezistență pasivă, aproape o dovadă de lașitate, o luptă dusă în așa fel ca să fii ferită de primejdii, dintre care prima era de a te pomeni dată afară. Mă agățam de slujba mea mai mult decît de orice pe lume, pentru că ea îmi asigura independența, și asta era mîndria mea: să-mi pot păstra căsuța, să trăiesc din munca mea, să nu cer nimănui nimic. Să-mi duc mereu așa, ferită de primejdii, viața mea modestă de femeie ce începe să îmbătrînească.

— Am stat cîțiva ani la închisoare... Condamnat de tribunalul special, îmi spuse tînărul rîzînd. Și-acum sînt cu ochii pe mine și din cînd în cînd mă bagă la răcoare...

— Cîțiva ani? m-am mirat eu. Părea atît de tînăr! Un copil aproape! Dar cîți ani aveai cînd te-au arestat?

— Cincisprezece! îmi răspunse el. Ce vrei: eu m-am născut comunist!

Pisicuța mea cea neagră i se ghemuise pe genunchi. După atacul acela furios, adormise.

A doua zi de dimineață am plecat de acasă la șase, ca să mă duc la serviciu. La ceasul acela întunericul de afară e de nepătruns. Felinarele se sting toate o dată și pe sub galerii domnește bez-

na care trebuie să fie în ochii orbilor. Abia simțita goană a zorilor stă încă ascunsă după zidurile orașului. Luminează poate satele și ogoarele, dar pe noi, cei ce rătăcim printre case, ne lasă să bîjbîim prin întuneric.

Pe stradă lume puțină, mereu aceeași. Ghiceai că vine cineva după zgomotul pașilor. De văzut nu vedeai nimic. Deodată, mă ajunse din urmă un zgomot de pași vioi, neobișnuit, pe care totuși îl recunoscui imediat.

— Bună dimineața, domnișoară, auzii eu vocea tînărului. Cam frig, nu-i așa?

Mă însoți pînă la spital, în timp ce, încetul cu încetul, cerul se lumina. Băgai de seamă că nu avea palton. M-am mirat cum de nu observasem asta de cu seară. Nu mi se părea ciudat că era pe stradă la ora aceea. Nici nu-mi trecu prin minte să-l întreb dacă dormise și unde dormise. Nu pricepusem încă totul. Ca toți acei care își au viața cît de cît asigurată — fie ea umilă și aspră — nu puteam concepe că alții, nu din vina lor, erau lipsiți și de puținul acesta.

— Vino deseară pe la mine, spusei eu, și cu toate că nu aveam nici un ban în pungă, adăugai curajoasă: O să mîncăm împreună.

Masa de seară a fost la înălţime: am luat un avans din salariu, am mîncat tăieţei şi un pui fript, cumpărat de la restaurantul vecin. Eram convinsă că m-am dovedit nespus de generoasă!

Abia într-un tîrziu mi-am dat seama că tovarăşul meu nu avea unde să se culce, că de două nopţi tremura de frig, hoinărind pe sub galerii sau aţipind prin cine ştie ce colţişor de gang. Şi era îmbrăcat în haine subţiri, de vară!

— N-am un ban, îmi mărturisi el. Şi chiar dacă aş avea, nu m-aş putea duce la nici un hotel. În oraşul ăsta n-am voie să stau. Dacă mă prind, mă aruncă iar în închisoare!

Mi-am dat seama atunci că nu-mi era îngăduit să fac lucrurile pe jumătate, să întind numai o mînă celui care avea nevoie de amîndouă. Trebuia să dau tot. Tot sau nimic. Să-mi iau o răspundere sau s-o refuz, să aleg între liniştea mea — meschină — de pînă atunci şi viaţa nouă, plină de lumină şi de primejdii în acelaşi timp, care mi se deschidea înainte. Nu primeam în casa mea un bărbat, ci ideea, partidul, legea şi focul credinţei, valabile pentru întreaga mea viaţă.

— Rămîi aici peste noapte, şoptii eu. Am să-ţi fac un pat în bucătărie.

Dormi două zile încheiate. Fusese atît de chinuit de frig şi de nesomn în ultima vreme încît acolo, în culcuşul lui, sub păturile groase de lînă, se simţea bine. Cînd mă duceam la lucru, încuiam uşa după mine, poate cu o urmă de neîncredere, poate numai cu teama că n-am să-l mai găsesc la înapoiere. Şi toată ziua, la spital, eram fericită cînd simţeam cheia în buzunar şi mă gîndeam la căsuţa mea ce părea pustie şi mută, dar în care era el. El şi pisicuţa mea cea neagră, domesticită de cînd aveam un tovarăş.

Cînd mă întorceam, aduceam de mîncare pentru noi toţi. Ne mulţumeam cu puţin, discutînd apoi ore întregi. Aveam întotdeauna atîtea să ne spunem! Mi se părea că de ani şi ani de zile nu avusesem prilejul să vorbesc cu cineva.

A treia zi, pe seară, îmi spuse că pleacă:

— Ai fost o tovarăşă minunată, îmi zise el. Trebuie să înţelegi însă că nu mai pot rămîne aici! Îţi primejduiesc situaţia. Dacă pun gheara pe mine în casa ta, au să se ţină lanţ necazurile! Am să mă întorc la anul, cînd voi avea ceva bani. Am să mă întorc aici şi aici am să-mi scriu cartea.

Asta îmi spuse în loc de „rămas bun“. Şi, pentru prima oară, mă tutui.

Bineînţeles, ştiam că trebuie să plece. Nu-mi făcusem niciodată iluzia că ar putea rămîne mult la mine. Nu m-a durut prea mult că mă părăseşte. Îmi rămînea ceea ce îmi dăduse : gînduri mai clare, o mai adîncă siguranţă în mine... Era acum ceva în sufletul meu, care preţuia mai mult decît orice pe lume.

A doua zi dimineaţa mă însoţi, ca de obicei. Era frig şi beznă. Stătea parcă să ningă. Ne-am despărţit într-o străduţă din apropierea spitalului. Începuse să plouă. Îi dădui umbrela mea — era o umbrelă de damă, dar, oricum, tot putea să-l ferească de stropii rari care cădeau.

Seara însă se întoarse. Se întoarse şi rămase la mine pentru totdeauna. Cînd am auzit soneria, m-am dus să deschid, sigură că este el.

A doua zi începu să-şi scrie romanul. Era intitulat : *Pîine.*

OFIŢERUL SINT EU

Încă de mică copilă, şi-apoi mai tîrziu, ca fetişcană, visasem o mulţime de lucruri : mi-ar fi plăcut să mă fac balerină, o balerină care dansează dansuri clasice, face poante şi poartă fuste scurte de tül şi fundă albă în păr. Sau mi-ar fi plăcut să fiu o mare actriţă şi să joc în *Fiica lui Iorio* [1] pateticul şi impresionantul rol al Miliei di Codro. Pe urmă am început să scriu versuri ; eram sigură că voi ajunge o scriitoare celebră şi cînd mă gîndeam la mine, îmi vorbeam la persoana a treia (era un geniu, dar nu se fălea ; o frumuseţe, dar nu-şi dădea seama...). În

[1] Piesă de D'Annunzio (1904).

unele zile, oglinda nu mă prea încuraja în privința frumuseții. Atunci mă mulțumeam cu talentul meu care, ascuns și tainic cum era, nu putea fi tăgăduit de cineva. Într-un timp mă hotărîsem să mă fac doctor în medicină. „Renata Viganò, doctor — (nu doctoriță!) — în medicină și chirurgie".

Mă gîndeam că am să mă îmbrac în negru, într-un taior sobru, lucrat de un croitor mare. Pentru orele de vizită îmi rezervam niște bluze albe, foarte elegante. Dar universitatea nu mă prea încînta, pentru că multe studente purtau ochelari, iar eu nu mi-aș fi pus ochelari în ruptul capului, cu toate că eram foarte mioapă. Atunci m-am gîndit să mă fac infirmieră pe bordul unui transatlantic și să călătoresc în toată lumea. În lipsa transatlanticului, m-aș fi mulțumit și cu un post de infirmieră pe uscat — firește infirmieră-șefă într-un spital al Crucii Roșii — fiindcă uniforma aceasta îmi plăcea grozav. Mă gîndeam chiar și la căsătorie, — voiam să am copii, cărora le și alesesem numele. Cît despre soț, puțin îmi păsa. Atîta doar: trebuia să fie un domn mai în vîrstă, serios, care să fie cît mai mult timp plecat de acasă — de pildă,

un diplomat sau un căpitan de marină. Nu mă supăra nici gîndul de a rămîne văduvă în urma unui naufragiu, în timpul căruia bărbatul meu să-și sacrifice viața pentru a nu părăsi vasul. O văduvă frumoasă, în mare doliu... Gîndeam atunci despre mine: „Ea zîmbi sub vălul negru, frumoasă, cu plete blonde, strălucitoare". Eu, bineînțeles, nu eram blondă. Aveam doar o ușoară lucire aurie cînd îmi uscam părul la soare. Dar, socoteam eu, la urma urmei, lucrurile nu trebuiesc luate chiar așa cum sînt.

Visuri, visuri: să fiu actriță, balerină, scriitoare, doctor, infirmieră pe un transatlantic sau la Crucea Roșie, văduva unui erou... Numai ofițer nu: numai la aceasta nu mă gîndisem niciodată. Noțiunea de ofițer îmi rămăsese întipărită în minte încă din fragedă copilărie, cu un contur limpede și precis: cel care o întruchipa era vărul meu Raul. Fusesem crescuți laolaltă: eu, el și fratele său, Cesarino. Trei copii, cu mîinile veșnic murdare, care se jucau de-a indienii, făceau o hărmălaie teribilă cît era ziua de mare (dădeam reprezentații lungi și gălăgioase). Apoi veni războiul și am tras cortina peste „Corsarul negru" și peste toți ceilalți corsari de orice

altă culoare. Retragerea de la Caporetto[1] ni l-a răpit pe cel mai mare dintre cei doi frați, care se preschimbă în fotografia unui soldat căruia i se spunea „bietul Cesarino". Iar pacea ni l-a redat pe al doilea, locotenent de cavalerie.

Era minunat: avea o uniformă cenușie, în dungi, cu gulerul negru al lăncierilor din Mantua — o uniformă foarte frumoasă și cu totul diferită de modesta uniformă a ofițerilor de infanterie. Chipiul foarte înalt, țeapăn ca un burlan de sobă, cu două galoane — semnul gradului, cizme — nu cu jambiere ca jerpeliții lui de camarazi de la alte arme — manta lungă albastră, sabie și cal! De fapt, calul nu i-l vedeam niciodată, pentru că ținea de acea latură misterioasă și fascinantă a vieții sale care se chema „cazarma și serviciul". Cînd se scula de la masă, cînd își încingea centironul și își sprijinea garda sabiei pe antebrațul drept, încetau toate discuțiile și toți îl priveam cu o umbră de respect. „Mă duc la cazarmă", zicea el, iar noi nu ne căzneam să pricepem ce putea face la cazarmă băiatul acela de douăzeci de ani, care,

[1] Localitate în regiunea Veneției, pe rîul Isonzo, unde trupele italiene au fost înfrînte, în octombrie 1917, de cotropitorii germani.

numai cu cîteva minute în urmă, glumise și rîsese cu noi din toată inima. Mai ales cele două mame — erau surori și țineau una la alta, ceea ce nu le împiedica să se certe destul de des — erau în admirație. A mea, poate cam geloasă, din pricina succesului, a interesului și a atențiilor pe care „locotenentul", cel mai „reușit" reprezentant al familiei, mi le răpise mie. Dar și ea se dădea învinsă în fața evidenței acelei vizibile superiorități fizice și se mîngîia cu veșnicele cascade de versuri pe care eu, în timpul acela, le produceam cu kilogramul și cu ușurință uimitoare.

Cu timpul însă, după ce trecu primul val de încîntare, începurăm să ne dăm seama că întreținerea unui ofițer de lăncieri nu era un lucru tocmai ușor. Solda abia dacă-i ajungea pentru hrana calului, iar locotenentul, cu uniformele, cămășile și cravatele lui, cu banii de care avea nevoie ca să-și mențină locul în societate, apăsa atît de greu asupra bugetului, încît făcea destul de puțin plăcută cinstea și mîndria de a avea în familie un reprezentant al celei mai aristocratice arme. Cînd a trebuit să alegem între a ne strînge cu toții cureaua ca să avem în familie un ofițer de cavalerie, sau între a mînca cumsecade,

dar în întovărăşia unui civil oarecare, ne-am oprit la cea de-a doua soluţie. Raul fu de acord şi îşi dădu demisia fără nici o părere de rău. După ce ne descotorosirăm de invizibilul şi hămesitul lui de cal, nu ştiu care dintre noi îşi făcu din stofa vărgată a uniformei o haină, iar din cizme, după mai multe încercări de a le vinde, rămase fără succes din pricina inflaţiei de încălţăminte militară de pe piaţă, ne-am făcut nişte ghete.

Aşa i se închise vărului meu Raul drumul carierei militare, cum i se închiseră ceva mai tîrziu toate celelalte drumuri, în afara unuia singur, plumburiu şi rece — drumul bolii şi al morţii. Chipul lui fu atîrnat pe perete într-o ramă. O dată cu moartea, Raul redeveni pentru vecie „locotenentul de cavalerie".

Nu, într-adevăr, nici prin gînd nu-mi trecuse că voi ajunge ofiţer.

Iată însă că, într-o bună zi, primesc o înştiinţare de la comandamentul trupelor de partizani: un formular mic tipărit, cuprinzînd numele, pronumele, calificarea, gradul etc., scrise la maşină. Un formular asemănător trebuia să fi ajuns între timp şi la districtul militar, unde eram înregistrată şi încadrată în scriptele căpitanilor, ale

colonelilor de administraţie burtoşi şi, prin urmare, în acea viaţă ameninţătoare şi tainică în care intra bietul Raul ori de cîte ori îşi punea pe braţ garda sabiei. Dar pentru mine, cuvintele de pe foaie nu aveau nimic comun nici cu districtul, nici cu colonelii şi nici cu căpitanii: „Renata Viganò — conducătoarea serviciului sanitar al Brigăzii văilor. Oameni: partizani 1.400, antifascişti 600. Gradul: locotenent".

Asta însemna că trebuia să fac nu ştiu cîţi kilometri pe zi pe bara unei biciclete, umblînd pe la unele case de ţărani, cu o cutie, cu o valiză, sau cu un coş, pe care le încredinţam celor în drept ca pe nişte obiecte de preţ. Ceva medicamente, cîteva feşi şi o sticlă de spirt denaturat. „Nu vă atingeţi de ele decît în caz de nevoie! Faceţi economie, căci lucruri de-astea avem puţine". Insemna să merg prin beznă, prin arşiţă, prin ploaie sau prin zăpadă, să lecuiesc şi să pansez cum pot, să văd durerea din ochii rănitului, care avea încredere în mine, dar căruia îi era şi teamă: încredere, pentru că medici nu prea aveam şi teamă că n-aş fi destul de pricepută. Sau să stau la căpătîiul unui suferind care-şi dă sufletul, iar eu să nu-l pot ajuta cu nimic, şi în timpul acesta să aud cum cad prin apropiere

bombele și explodează obuze, fără ca muribundului să-i mai pese nici de avioane, nici de tunuri. Însemna să mă strecor printre posturile de control nemțești, cu copilul de mînă și cu geanta în care, sub cartofi, erau ascunse explozivele, documentele brigăzii, revolverele. Însemna să locuiesc în colibe de paie, în barăci de lemn, în case inundate, la care ajungi numai cu barca și intri pe fereastra primului etaj. Și veșnic aceleași avioane în picaj, aceleași bubuituri de artilerie, aceleași urlete ale hitleriștilor. Și atîtea chipuri de tovarăși — multora nici nu le știu numele, dar îi cunosc foarte bine, îi recunosc chiar și în mulțime, de care îmi amintesc că i-am văzut pentru ultima dată întinși pe o targă într-un grajd sau închiși între patru scînduri bătute în cuie. Însemna să-mi văd bărbatul plecînd cu mitraliera pe umăr, și să-l aștept ceasuri întregi pînă se reîntoarce, ca, după ce s-a întors, să pornesc îndată la drum, în urma unei căruțe în care am aruncat cîteva boarfe și două pături, ca țiganii. Însemna să înveți a cunoaște șuieratul proiectilelor, ca să-ți dai seama cînd trag după tine — asta, numai cînd ai norocul să nu te nimerească. Însemna să ai voința dîrză de a rămîne cu ai tăi și groaza de a-i vedea căzînd alături de

tine. Atîtea și atîtea lucruri cu care trebuie să te obișnuiești ! Dar mai însemna să te întorci acasă și să găsești totul altfel de cum te-ai așteptat să fie !

După ce am primit înștiințarea, m-am dus la postul de jandarmi. Aveam nevoie de o semnătură. Nu știu de ce, dar nu mi-a plăcut niciodată să am de-a face cu jandarmi. Stau prin case posomorîte, cu odăi strîmte, cu birouri vechi, în care te izbește un miros de cerneală învechită, ca în oficiile poștale de la țară. Era o vizită care mă deprima. Totuși sunai și, escortată de jandarmul care îmi deschise ușa, urcai pe o scară întunecoasă, pînă ajunsei sus, la plutonierul-șef.

Plutonierul-șef scria la biroul lui, fără să-și ridice ochii din hîrțoage ; un alt plutonier scria la un alt birou. Acesta mă privea din cînd în cînd. Întinsei hîrtia și așteptai cu mîna întinsă, în timp ce copilul mă trăgea de mîna cealaltă. Poate că nici lui nu-i plăcea odaia aceea.

— Dacă nu ești cuminte, te bagă la închisoare ! îi șoptii eu.

Atunci plutonierul-șef ridică ochii, luă bucata de hîrtie, se uită la copil, apoi la mine.

— Trebuie să se prezinte personal... zise el, înapoindu-mi foaia. Pricepu poate și jandarmul care mă escorta, pentru că îl văzui zîmbind. Pusei din nou pe birou micul formular tipărit, în speranța că plutonierul, după ce va citi încă o dată numele, calificarea și gradul, își va da seama de realitate. Dar el repetă:

— Trebuie să se prezinte personal! El, personal! Ai înțeles?

Întrebai:

— Care el?

— El, ofițerul! îmi răspunse plutonierul-șef, cam supărat că pricepeam atît de greu.

— Bine, dar ofițerul sînt eu, șoptii cu oarecare sfială.

Se mai uită o dată la copil, la mine și la hîrtie. Puse apoi ștampila și iscăli. Zîmbeau toți trei — și el, și plutonierul de la biroul celălalt, și jandarmul.

Aveau dreptate. Într-adevăr, era destul de ciudat ca un locotenent să fie o femeie cam trecută și cu un copil de mînă! Îmi adusei aminte de Raul, de mantaua lui albastră, de uniforma lui cu pieptul vătuit, cu umărul drept ușor ridicat din cauza sabiei pe care o ținea pe braț. Îmi trecu pe dinaintea ochilor chipiul lui, caraghios ca un burlan de sobă, înfățișarea lui deschisă, mîndră și naivă în același timp. Da, era cu totul altceva...

Și totuși, eu războiul așa l-am făcut: fără să simt că sînt și ofițer. L-am făcut cu copilul de mînă și cu cîțiva gologani în buzunar...

VINE BARZA!

Stăteam într-un şanţ, cu copilul meu alături. Eram mulţi în şanţul acela larg şi fără apă. Toţi întinşi pe povîrniş, cu burta la pămînt, ca şi cum fiecare trup ar fi voit să-şi sape groapa lui, ca să se poată ascunde cît mai bine. De obicei, nu trecea nimeni pe acolo. Oamenilor de prin partea locului le era frică, pentru că aici, în casa unui ţăran, se instalase comandamentul brigăzii, pentru că aici ne găseam noi, partizanii, şi pentru că toate casele risipite pe cîmpia din jur erau ocupate de partizani. Dar în dimineaţa aceea, avioanele engleze aruncau o ploaie de bombe; cu o zi înainte făcuseră una cu pămîntul Longcastrino; acuma distrugeau

Mulino di Filo, Filo, Argenta. Şi lumea, îngrozită, o lua razna pe cîmp. Erau vremuri în care făceai lucruri pe care nu te-ai fi gîndit niciodată că ai putea să le faci.

Războiul, în felul în care îl făceau anglo-americanii, avea ceva foarte comod şi fără riscuri. Nu înaintau decît cînd erau siguri că n-a mai rămas picior de inamic; între timp, băteau zona de atac, palmă cu palmă — întîi cu artileria, apoi prin bombardamente în covor. Sate şi ţinuturi întregi deveneau adevărate capcane ale morţii, din care era cu neputinţă să mai scapi cu viaţă. Pe locul unde înainte fusese o aşezare omenească, rămînea doar un morman uriaş de moloz; abia atunci porneau să cucerească acel nenorocit teren complet devastat; veneau cu tancuri, cu tunuri, cu camioane, se desfăşurau pe cîmp şi îşi aşezau tabăra. Prin livezi, lîngă fiecare pom, se ridica un cort; automobilele, unul lîngă altul, în şiruri lungi, formau adevărate străzi, iar la răspîntii vedeai apărînd un poliţist cu bastonul alb, gata să reglementeze circulaţia ca la răscrucile din oraşe! Aveau nişte *tubs*[1] de cauciuc în care se îmbăiau şi chiar a doua zi

[1] Hîrdaie, vase mari, putine.

dimineaţa, după sosirea trupelor de avangardă, o camionetă trecea să ia rufele murdare şi să aducă rufe curate. O organizare frumoasă, într-adevăr. Aşa, nici războiul nu mai părea un lucru atît de aspru.

In schimb, era aspru pentru noi, care eram în linia întîi, între englezi şi nemţi, prinşi între focul de pe pămînt şi cel din văzduh. Armata a 8-a spărsese frontul de la Alfonsina, se aventurase cu care amfibii prin zona inundată, dar la Menate, stop! Patruzeci şi opt de ore oprire. Şi începu un bombardament năprasnic de aviaţie.

Radio Londra transmitea cu mîndrie: „Trupele armatei a 8-a au atins ţărmul drept al fluviului Menate. Puternică reacţiune din partea inamicului". Dar noi ştiam că „fluviul Menate" era doar un canal îngust, pe care copiii îl treceau dintr-o săritură, iar „reacţiunea din partea inamicului" era reprezentată prin patru nemţi care, ghemuiţi într-o cocină de porci, trăgeau într-una.

Cei care făceau într-adevăr războiul erau partizanii din brigadă care luptau contra nemţilor; un război stupid, pentru că era un război pe care îl duceau cu desperare sub focul artileriei şi

al aviaţiei aliate! Bombele şi obuzele nu aveau o direcţie precisă. Omorau deopotrivă şi aliaţi, şi inamici. După ce partizanii izbuteau să-i scoată pe nemţi din bîrlogurile lor, îi alungau spre nord; pe urmă, unul se ducea să înştiinţeze pe englezi că puteau să vină, chiar că trebuiau să vină şi să înceteze de a ne mai bombarda pe noi. Aşa se desfăşură victorioasa ofensivă din cîmpia paduană a armatei a 8-a engleze...

In dimineaţa aceea, în care stăteam în şanţ cu copilul meu, trăiam una din clipele cele mai grele: partizanii erau în plină acţiune, iar bărbatul meu, care îi comanda, era pe undeva prin jur, cine ştie unde. Eu aveam în grijă micul spital, instalat în casa în care se afla şi postul de comandă. Dar pentru moment nu aveam nici răniţi, nici morţi. Iată cum se face că putusem fugi peste cîmp, pînă la şanţul acela care, dacă nu ne oferea nici un adăpost, era în schimb atît de plin de lume, încît dacă ar fi căzut aci o bombă, ar fi fost un adevărat măcel. Era o dimineaţă atît de senină, cerul era atît de albastru, iar livezile şi arborii ţi se păreau atît de verzi, încît nu-ţi venea să crezi că ai putea muri. Dar bombele cădeau ca grindina. Cădeau, explo-

dau, şi oriunde cădeau, mureau oameni, chiar dacă era o zi atît de frumoasă de primăvară.

Mă uitam la avioanele care străluceau în bătaia soarelui, strecurîndu-se în zbor furios printre nouraşii albi ai proiectilelor de antiaeriană, cînd îl văzui pe bărbatul meu alergînd de-a lungul livezii.

— Vino repede ! îmi strigă el de departe. În casa Terzillei, Albina stă să nască. E şi Terzilla acolo, tremură de frică, dar nu e în stare să facă nimic.

— Mă duc, zisei.

Şi mie mi-era frică şi n-aveam nici un chef să-mi las copilul singur. Cînd nu eram toţi trei laolaltă, primejdia era întreită ; mi se strîngea inima la gîndul ăsta, în timp ce străbăteam în fugă cîmpul, cu capul plecat, după ce încredinţasem copilul unei tovarăşe din şanţ.

Iată casa Terzillei. Avioanele se îndepărtau, desigur ca să încarce alte bombe. Ne aştepta deci un scurt răgaz. Urcai o scară de lemn dărăpănată, pe care uşor îţi puteai rupe gîtul şi o găsii pe Albina în pat, zvîrcolindu-se şi văietîndu-se încet.

— Poţi să pleci, Terzilla, zisei eu. Rămîn eu aici.

După atîtea explozii de bombe şi zumzete de motoare se lăsase o tăcere adîncă ; doar pe scară mai auzii zgomotul paşilor femeii care pleca şi, din timp în timp, plînsul înfundat al Albinei, cînd o apucau durerile. Eram cam stînjenită, îngrijorată. Îmi făceam socoteala că eram infirmieră la chirurgie şi interne de douăzeci de ani, dar că nu asistasem niciodată la o naştere. În teorie, aveam eu ceva noţiuni încă de pe vremea cînd făceam şcoala — noţiuni insuficiente însă în practică şi cu totul de prisos în caz de complicaţii. Un simţămînt nelămurit şi apăsător de răspundere mă lega de geamătul acesta surd, animalic, al femeii. Îmi venea să mă vaiet şi eu, ca şi cum sufeream şi eu la fel ca ea. Voiam să-mi aduc aminte de durerile naşterii, ca să pot chibzui ce să fac pentru a veni în ajutorul bietei femei, a cărei viaţă era cu atît mai de preţ cu cît, rămasă văduvă de curînd, era mama altor trei copilaşi.

Deodată, în văzduhul liniştit se auzi un bîzîit de avion. „Se întorc !" gîndii eu, însă după o clipă îmi dădui seama că nu erau bombardierele — acelea huruiau mai tare — ci bîzîitul unui singur avion care zbura foarte jos, în cercuri strînse. Ştiam ce înseamnă asta !

— Vine „barza“! zisei. Să n-ai nici o teamă, Albina.

Vorbeam ca să mă aflu în treabă, pentru că pe Albina o apucaseră nişte dureri atît de mari, încît nu mai ştia bine pe ce lume este.

Povestea asta cu „barza“ mă duse prin asociaţie de idei — cu gîndul la saloanele burgheze din anii copilăriei mele, unde cucoanele bătrîne, ori de cîte ori venea vorba despre naşterea vreunui copil, spuneau zîmbind: „Vine barza“. Spuneau asta fiindcă eram de faţă şi noi, fetele, domnişoare de familie bună, care, fie însă că eram nevinovate, fie că aveam o oarecare experienţă personală, ştiam care e povestea cu copiii, după cum ştiam şi ce anume trebuie să faci ca să ai un copil... Dar asta era o altfel de barză, nu avea nici o legătură cu gingaşa şi simbolica zburătoare, născocită special pentru noi, de care aveau grijă să ne vorbească mamele şi bunicile noastre. Era o barză de război şi nu aducea copii, ci venea să vadă unde mai rămăseseră case în picioare, ca să le informeze pe colegele lor, bombardierele, să vină să le nimicească. Şi totuşi, copiii se năşteau chiar sub ploaia aceasta de bombe şi de obuze. Cînd le venea sorocul, după cele nouă luni de

aşteptare, voiau şi ei să vadă lumina zilei, chiar dacă trebuiau să intre într-o lume în care huruiau avioanele, explodau bombele şi curgea sînge omenesc. Copilul Albinei voia să se nască şi el, să intre în viaţă, deşi îl pîndea primejdia morţii, din pricina soartei lui de făptură vie dar nenăscută încă, din pricina nefericitei mele nepriceperi şi din pricina bombelor pe care avioanele, reîntoarse după plimbarea „berzei“, începuseră să le semene din nou.

Deodată însă totul merse bine: o nimerii, aşa cum nimereşti la loterie, de pildă. M-a ajutat şi sănătatea mamei, şi faptul că era vorba de o naştere normală. Mă pomenii cu copilul în braţe, cald şi îmbăiat, înfăşurat într-un văl alb, subţire, cu capul lui mare acoperit de un păr de culoare închisă. Un mormoloc care plînge şi care, cu timpul, avea să devină şi el om!

Sosi şi soacra Albinei; făcuse cale de cîţiva kilometri, pe sub ploaia de bombe, sărind din şanţ în şanţ, ştiind că nepoţelul ei era pe drum — al patrulea nepot, cel mai mic şi ultimul, pentru că era copilul fiului ei, mort de două luni de zile. Bătrînele înfruntă orice cînd e vorba de copiii sau de nepoţii lor. Nici acestei bătrîne nu-i

păsa de tot ce se petrecea în jurul ei; o îngrijora doar gîndul dacă copilul s-a născut sau nu.

— Are cămaşa maicii domnului! zise bătrîna, mîngîindu-l cu naiva credinţă a tuturor femeilor de prin părţile acelea.

Trebăluiam prin jurul omuleţului ăstuia caraghios şi roşcovan, care mă tulbura, dar mă şi dezgusta puţin, tocmai din pricina acelei pieliţe albe pe care trebuia s-o ating. Mă ajuta bunica să îngrijesc de mamă şi de noul născut.

Odaia avea acum înfăţişarea oricărei odăi în care a venit pe lume un copil: în pat, femeia dormea liniştită, iar alături de ea scutecele, din care nu se zărea decît un chip încruntat şi zbîrcit, un chip de om bătrîn, ca al tuturor celor proaspăt debarcaţi pe ţărmul vieţii, ce parcă se căinează că au mai venit şi ei pe lume...

Afară însă, bombele nu mai conteneau să ridice nori negri de fum şi praf. De la fereastră văzurăm o casă atacată de nişte avioane ce şuierau fioros, luînd foc şi arzînd ca un chibrit. Mă cuprinse din nou groaza, gîndindu-mă la ai mei, la mine, la bărbatul şi la copilul meu, despărţiţi şi expuşi fiecare morţii. Nu-mi rămînea altceva de făcut! Trebuia să plec.

— N-am nici o încredere în cămaşa maicii domnului! zisei. Aici sîntem în primejdie. Eu plec! Trebuie să plecaţi şi voi. Trezeşte-te, Albina, hai, scoală-te!

— Să mergem atunci, oftă Albina; şi se ridică, deşi abia se ţinea pe picioare.

Aşa e în vreme de război: cine trăieşte, trăieşte — cine moare, moare, de-o moarte sau de alta. Copilul nu se născuse de-un ceas, că iată-l, alături de maică-sa, într-un car tras de doi boi. I-am trimis mai departe, la adăpost, jos în vale. Ţăranul care mîna boii nu prea era mulţumit. Zicea că-i e frică să nu fie mitraliaţi. Dar eu i-o tăiai scurt:

— Dă-i drumul! Dă-i drumul şi lasă poveştile!

Înainte de a-i porni la drum, am aşteptat pînă s-au mai întors avioanele şi pînă ce s-a întors „barza“ în zbor jos, să numere casele rămase încă în picioare...

DACĂ EŞTI AICI, RĂSPUNDE, BATE O DATĂ!

Mama bombănea întruna:

— Păcat că în treaba asta se bagă şi profesori...

Asta o spunea în legătură cu o revistă, *Lumină şi umbră*, la care era abonat tata, şi care îi sosise într-un plic verde. Tata se ocupa de spiritism, de ştiinţe oculte şi de alte chestii de-astea, şi ţinea foarte mult la revista lui, care cuprindea o dare de seamă oficială şi lunară asupra studiilor şi experienţelor spiritiste din Italia şi din străinătate. Era plină cu poze de fantome, care îşi dovedeau „prezenţele", „revelaţiile" şi „corpurile", şi cu fotografii de „me-

diumuri" cu priviri năucite. Pe vremea aceea spiritismul era foarte la modă.

În casă, în afară de tata, nimeni nu credea în spiritism, nici chiar mătuşa Gemma — cu toate că era atît de sucită şi de ciudată — nici tanti Annetta, care venise de la ţară. Eu şi cu cei doi veri ai mei — Cesarino şi Raul — rîdeam de ne prăpădeam de istoriile astea şi ne îngăduiam tot felul de comentarii neîncrezătoare şi chiar necuviincioase; iar mama, care, deşi cu nervii zdruncinaţi, era totuşi cea mai înţelegătoare şi mai cumpănită, dezaproba blajin cu cuvinte care sunau ca o osîndire a întregii organizaţii spiritiste din lume:

— Păcat că în treaba asta se bagă şi profesori...

Într-adevăr, paginile revistei *Lumină şi umbră* erau înţesate de nume de profesori. Istoriseau fel de fel de minuni despre şedinţe spiritiste, despre fenomene uluitoare, sprijinindu-şi afirmaţiile cu greutatea numelor şi titlurilor lor. În afara măsuţelor care dansau pe trei picioare — manifestări elementare şi practicate de începători — mai văzuseră spirite care s-au materializat, văzuseră ivindu-se din beznă corpuri concrete, prinzînd făptură o stafie de bărbat sau

de femeie, îmbrăcată într-un linţoliu cu multe cute — dar niciodată cu pantaloni, de pildă, cu cravată şi cu pălărie. „Substanţa suprapămîntească" se înfuria pe cei de faţă, le cerea să facă lucruri din ce în ce mai grele. În timpul acesta „mediumul" se agita şi suferea îngrozitor, încît celorlalţi li se făcea milă de el şi trebuiau să întrerupă şedinţa. Adeseori, spiritele erau chiar violente, agresive; se auzeau pocnete de palme, trupurile celor prezenţi se simţeau pătrunse de fiori reci ca gheaţa şi niciodată profesorii nu se arătau mai mulţumiţi ca atunci. Se părea că au o preferinţă deosebită pentru spiritele dezlănţuite.

Tata citea toate lucrurile astea, şi o bucată de vreme nu mai vorbea decît despre acest „medium".

— Mai straşnic decît Eusepia Palladino! zicea el. De-acum încolo, Eusepia Palladino nu mai face două parale!

Toţi ocultiştii aveau ceva — nu se ştie de ce — împotriva Eusepiei Palladino.

Trecea o lună şi sosea numărul următor din *Lumină şi umbră*: tata tăia cu grijă paginile şi se apuca de citit. Deodată, îşi punea grăbit ochelarii şi-şi vîra nasul în revistă, ca să vadă

mai bine. Atunci, noi începeam să ne aruncăm priviri pline de înţeles şi să ne dăm coate, schimbînd între noi şoapte nelămurite şi răutăcioase; căci gestul acela însemna că tata descoperise un scandal printre profesori, din pricina „mediumului" prins în flagrant delict de înşelăciune şi de şarlatanie. Scotea atunci din nou poza Eusepiei Palladino, bănuită şi bîrfită pe nedrept: ea, stînd într-un fotoliu, iar în faţa ei un domn bărbos şi dolofan, invocînd fluidul „mediumului". Ca să scape de rîsul nostru, tata ascundea revista şi amintirea „mediumului" compromis dispărea pentru totdeauna.

— Mi se pare — zicea mama — că în treaba asta se bagă şi nişte persoane nu prea onorabile...

Tata însă îşi vedea mai departe de-ale lui, deşi cu discreţie: frecventa anumite saloane şi lua parte la anumite întruniri, unde ştiinţele oculte erau la mare cinste; el însuşi avea o înfăţişare impunătoare: era înalt, frumos, cu barba argintie; foarte căutat, deci, de către acele saloane şi întruniri, lega prietenii strălucite cu celebrii reprezentanţi şi prieteni ai lumii de dincolo.

Din cînd în cînd, seara, veneau chiar şi acasă la noi nişte personaje ciudate; sunau sfios şi întrebau:

— Domnul Viganò e acasă?

Tata apărea numaidecît, personajul se furişa în casă, în ciuda blajinei dezaprobări a familiei, intra în camera în care se găseau, aşezate solemn într-un dulap de cărţi, colecţiile pe ani, frumos legate şi cu cotoarele poleite, ale revistei *Lumină şi umbră.*

Camera aceea se scufunda apoi într-o tăcere mormîntală.

— Să ştii că au murit cu toţii! ziceam noi copiii, trăgînd cu urechea pe coridor.

Cum nu ne plăcea să stăm pe întuneric, ne duceam în bucătărie, unde tanti Annetta spăla farfuriile, iar mama îi ţinea de urît.

— Şşşşşşt! Vin spiritele! şuieram noi, intrînd pe rînd, unul cîte unul.

— Da, *trăsnelile sfîntului Luca!* răspundea tanti Annetta, necuviincioasă şi dispreţuitoare.

Intervenea imediat mustrarea mamei, căreia nu-i plăcea coloritul prea viu al expresiilor populare:

— De ce vorbeşti aşa, Annetto! Te-aud copiii!

Atunci tanti Annetta povestea că ştie şi ea

ceva în legătură cu spiritele, dar cu spiritele adevărate. Pe cînd era copil, spiritele puseseră stăpînire pe vila Pepoli della Cicogna, care era alături de casa lor. În vila aceea se întîmplau lucruri cu totul neobişnuite: zornăituri de lanţuri, mîngîieri de mîini reci, bile de fier care se rostogoleau de la sine, uşi care se deschideau singure... Nimeni nu putea locui în casa aceea, deşi avea camere frumoase, boiereşti, dar goale şi părăsite de mai mulţi ani.

— Acolo, da, zic şi eu că sînt spirite; dar aici? Mofturi! încheie ea, cu o neîncredere desăvîrşită, convinsă că personalităţile din lumea de dincolo n-ar putea în nici un chip emigra din reşedinţele lor obişnuite, din locuinţele pustii ale familiilor nobile, ca să se strămute într-un apartament paşnic de pe strada dei Librai din Bologna.

Mama ofta: era o femeie foarte frumoasă, topită de suferinţă, încă tînără, dar cu părul alb; avea pielea brună şi ochii mari, negri, de-o melancolie bolnăvicioasă.

— Ce să mai vorbim! Lucrurile astea nu prea îmi plac, zicea ea. Dar voi, copii, voi n-aveţi nici o treabă?

Întrebarea venea ca un duş. O ştergeam numaidecît din bucătărie, unde nu mai era rost de nici o distracţie. În sufragerie citea mătuşa Gemma. Nici acolo nu puteam sta: o deranjam. Cînd deschidea mătuşa Gemma o carte, avea nevoie în jurul ei de-un gol absolut, de neant: numai în această atmosferă, netulburată de nimeni, se putea întîlni în voie cu lumea romanelor sale, plină de atîtea făpturi închipuite, pentru ea însă persoane reale, pe care le cunoştea tot atît de bine ca şi pe noi, fiinţe în carne şi oase. Ne refugiam atunci în camera mea, unde puneam la cale cîte o poznă.

Cesarino se ascundea, de pildă, după ultima uşă din capătul coridorului, iar eu alergam la celălalt capăt, lîngă intrare. De acolo, de jos, pitită după dulap, începeam să strig:

— Eşti aici? Dacă eşti aici, răspunde, bate o dată!

Şi Raul, care stătea lîngă uşa camerei de baie, la mijlocul coridorului, bătea în lemn o dată, de două ori, de trei ori.

Cesarino repeta atunci, de la locul lui:

— Eşti aici? Dacă eşti aici, răspunde, bate o dată!

Şi de astă dată ciocăneam eu în uşa dulapului.

Începeam să punem întrebări presupusului spirit, care de fiecare dată trebuia să fie o personalitate tot mai stranie — de pildă, Pirus, regele Epirului, sau unul din nibelungi, sau sfîntul Sisoe, ba chiar un crocodil din Nil. Pentru noi, jocul acesta era un prilej de a ne tachina unul pe altul, de a atinge chestiunile care ne interesau şi care începeau de pe-acum să alunece spre tulburătoarele „întrebări" ale adolescenţei: „E adevărat că Raul s-a logodit?", „E adevărat că Renata are un iubit?", „E adevărat că *iubita* lui Cesarino nu-l mai vrea pentru că are unghiile murdare?" Cel în cauză izbea cu putere în uşă sau în dulap, ca să arate că spiritul e furios. Adeseori însă, cînd întrebările erau mai înţepătoare, sau cînd făceau să ne sară arcul unei tainice pudori, joaca noastră se termina cu ceartă şi cu bătaie.

Dar ne împăcam repede: trebuia să-i pîndim pe prietenii şi cunoştinţele tatii, cînd ieşeau din cameră. În cap venea tata, urmat de ceilalţi, unii înalţi, alţii mici, slabi şi cu ţăcălie, alţii burtoşi şi năduşiţi de emoţie. Alerga şi mama, de teamă să nu încheiem noi „şedinţa" cu vreo

obrăznicie mai sfruntată ; cu ocazia asta trebuia să suporte şi o sărutare de mînă din partea unuia din domnii cu ţăcălie — de fiecare dată altul.

De altminteri, aveam impresia că veneau pe la noi tot alte figuri, ca şi cum fiecare din ei, după ce gustaseră amarnic ironiile noastre, jura să nu se mai întoarcă niciodată.

O vreme, tata stătea dus pe gînduri ; dar era mulţumit. Încerca să ne povestească rezultatele şedinţei, deşi aproape că nimeni nu-l asculta :

— Cel de astă-seară e un „medium" excelent. Spiritul se manifestă foarte limpede. Dacă perseverăm, putem ajunge la fenomene uluitoare.

— Pentru dumnezeu, zicea mama. Doar n-aveţi de gînd să ţineţi şedinţe în fiecare seară !

*

Mi-am adus aminte de toate astea mai zilele trecute, ascultînd nişte transmisiuni la radio.

Azi sînt iarăşi la modă ştiinţele oculte şi toate disciplinele ce depăşesc simţurile noastre. Şi sînt deosebit de sugestive cînd le auzi comentate la radio, care, cu mijloacele sale de comu-

nicare pe calea undelor, este prin el însuşi destul de misterios şi miraculos.

Încerc să-mi reconstitui familia în împrejurările de azi. O reconstitui din nimic, căci din toţi n-am rămas decît eu ; ceilalţi au murit toţi, în urma războaielor sau a bolilor, chiar şi Cesarino, şi Raul, care erau doar ceva mai mari ca mine. Ce frumoasă şedinţă spiritistă s-ar putea face cu toţi cei care au trecut în împărăţia *Luminii şi umbrei,* revista aceea cu coperta verde !

Tata ar asculta radioul şi ar încuviinţa clătinînd din barba lui argintie. Noi, copiii, am arăta obişnuita noastră neîncredere, de fiinţe care nu vor să ia lucrurile în serios, şi aceeaşi grozavă poftă de rîs. Iat-o şi pe mătuşa Gemma, plictisită de tot tărăboiul nostru şi tulburată în lectura romanului său ! Am auzi vorba tantei Annetta, care s-ar potrivi de minune şi domnilor de azi :

— *Da, trăsnelile sfîntului Luca...*

Şi, în sfîrşit, vocea blajină a mamei, fiinţa cea mai înţeleaptă dintre toţi, în ciuda nervilor săi zdruncinaţi :

— Păcat că în treaba asta se bagă şi profesori...

LILIACUL ALB

Ce era? Răsplată sau pedeapsă? Directorul îmi spusese că era o răsplată: li se ceruse una dintre cele mai bune infirmiere ale spitalului şi din toate mă alesese pe mine. Trebuia chiar să-i mulţumesc! Să-i mulţumesc că-mi părăsesc secţia de chirurgie, luminoasa sală de operaţii, căsuţa şi oraşul, ca să mă duc să lucrez tocmai în „spitalul" — cu zece paturi! — unui sătuleţ de munte. Halal răsplată!

În primul rînd a trebuit să-mi cumpăr o pereche de pantofi solizi, care mi-au mîncat o jumătate din salariu, luat înainte pe o lună. Cu celelalte mărunţişuri, necesare deplasării, mi-am cheltuit şi cealaltă jumătate. Am plecat amărîtă şi fără un ban în pungă, cu un autobus care abia îşi făcea drum printre două şiruri de stînci.

Satul avea o farmacie, o prăvălioară cu sare şi tutun şi un birt — care era şi han în acelaşi timp. Am ajuns pe înserat. Sufla vîntul dinspre munte, şi toate uliţele satului, troienite, cu poteci de curînd croite printre nămeţi, păreau înguste. Mă culcai într-o cameră rece; lîngă pat, o amărîtă de sobiţă mai mult afumase decît încălzise aşternuturile îngheţate.

A doua zi de dimineaţă mă prezentai la spital. Părea o casă părăsită. A trebuit să bat o grămadă de vreme pe la toate uşile clădirii, care, nu ştiu datorită cărei absurdităţi, era construită pe vîrful unui deal, în bătaia tuturor vînturilor. Eu băteam, băteam într-una, dar nu-mi răspundea nimeni şi simţeam că mor de frig afară, în zăpada sticloasă. Pînă la urmă se crăpă o uşă şi întrezării, sub o scufă de maică, o figură omenească. O figură omenească, dar atît de uscată, de osoasă şi de palidă, încît părea mai degrabă o apariţie de pe altă lume.

— Sînt infirmiera de la spitalul X... spusei, cu nădejdea că am să fiu în sfîrşit lăsată să intru, ca să mă încălzesc puţin. Nimic pe figura aceea de mort nu-mi dădu a înţelege că price-

puse ceva. Scheletul se întoarse însă deodată şi începu să meargă pe coridor — un coridor întunecat şi friguros ca o pivniţă. Închisei uşa după mine şi-l urmai, cu vaga speranţă că voi ajunge undeva unde să ardă un foc în vreo sobă.

Pe la jumătatea drumului, scheletul se opri din marş, mă aşteptă şi-mi spuse cu un pronunţat accent veneţian:

— Eu sînt sora de noapte. De douăzeci şi cinci de ani fac de serviciu numai noaptea...

Şi porni mai departe. Semăna mai degrabă cu un liliac decît cu o călugăriţă. Şi cum era îmbrăcată în alb, cu un uriaş liliac alb.

Ironie a soartei: o chema sora Letizia[1]. Avea pleoapele tivite cu roşu, ca păsările de noapte... Am avut impresia că vede prin întuneric, ca pisicile. Se scula la ora cînd toţi mergeau la culcare şi dormea cînd soarele urca pe cer. Dar somnul ei era veşnic tulburat, pentru că celelalte trei surori, şi maica superioară, intrau şi ieşeau într-una din dormitor, vorbeau tare, scuturau pături şi zornăiau chei, ca şi cum nimeni n-ar fi dormit în încăperea aceea.

---

[1] În italieneşte *letizia* însemnează plăcere, bucurie.

Mă duse de-a dreptul la cealaltă tovarăşă a mea, la o altă infirmieră, care sosise şi ea de cîteva zile, bucurîndu-se ca şi mine de aceeaşi „răsplată". Văzurăm împreună care e situaţia şi ne înţeleserăm s-o facem suportabilă.

Cînd am sosit eu acolo, erau internate numai cinci bolnave: trei îmbătrînite prin spitale, o canceroasă şi una cu diagnostic nesigur. Nu prea ne dădeau multă bătaie de cap. Nici măcar canceroasa, care, a doua zi după sosirea mea, muri şi fu îngropată în linişte, purtată pe braţe şi urmată printre nămeţi de un lung şir de oameni.

Din primele zile ne-am dat seama că maicile de la spitalul acela nu se înţelegeau între ele. Superioara era o creatură ipocrită şi ciudată: surîdea mereu, dar nu putea trăi fără a chinui pe cineva. Noi două infirmierele — aliate — îi scăpam din mîini. Nu ne lăsam de loc terorizate. Bătrînul doctor, şeful spitalului, se ferea cît putea de ea. Vizitele lui erau foarte scurte: un sfert de oră dimineaţa şi o scurtă apariţie către seară. Îi mai rămîneau aşadar cele trei surori, pe care le chinuia cu pasiune. În primul rînd pe sora Letizia, biet ţap ispăşitor, biata larvă care

prindea viață numai cînd începea să se lase noaptea.

Aveam impresia — sau, mai bine zis, nădăjduiam — că sora Letizia, „Liliacul alb", avea un suflet străin de biserică și de mănăstire, un suflet omenesc. După douăzeci și cinci de ani își mai aducea aminte de familia ei, vorbea de maică-sa care murise fără s-o mai vadă. Își făcuse din spital o casă a ei, o casă fără soare, în care ardea mereu lumina electrică. Poate de asta — poate din pricina lacrimilor vărsate pe ascuns — avea ochii tiviți cu roșu...

Părea că-și iubește bolnavele; plîngea cînd plecau, plîngea cînd mureau. Lucru neîngăduit maicilor, care nu au voie să se agațe de nimic pămîntesc și care au datoria să-l iubească numai pe Isus — logodnicul și tatăl lor — ceea ce creează de fapt o gravă confuzie a gradelor de rudenie...

În felul ei, sora Letizia părea că ne iubește și pe noi, deși ne făcea mereu observații. Vorbea cu o voce joasă și spartă, și ne sîcîia grozav dialectul ei din munții venețieni și din valea plină de pelagroși a Adigelui. Ascultînd-o, aveai impresia că auzi vuietul surd al unui torent, vuiet cu care te obișnuiești într-atita, încît te miri

cînd amuțește deodată. Un singur lucru era sigur: dacă sora Letizia iubea ceva pe lumea aceasta, își iubea pisicile!

Avea trei: una vărgată, un cotoi roșcat și un pisoi bălțat, cu un sex nedefinit. Se țineau ca umbra de sora Letizia. Ziua stăteau ascunse cine știe pe unde, dar noaptea dacă vedeai vreuna dintre ele, puteai fi sigur că nici sora Letizia nu era prea departe.

Erau atît de cuminți, încît maica superioară nu află vreme îndelungată de existența lor. Sau crezu că era întîmplătoare și străină de slăbiciunea vreuneia dintre noi, necesară numai și numai pentru stîrpirea șobolanilor.

Avu grijă să-i spună totul un bătrînel pe jumătate paznic, pe jumătate iscoadă, care trăia într-o casă — o cocioabă mai bine zis — din apropierea spitalului. Într-o duminică după-amiază, pentru că nu avea nimic de făcut, superioara își închise cartea și avînd proba deplină a păcatului săvîrșit de sora Letizia, hotărî pieirea bietelor mîțe.

După-amiaza acelei duminici părea mai friguroasă decît toate celelalte: molatică și tristă ca o sărbătoare zădărnicită, sub un cer plumburiu, greu de zăpadă. Eu și tovarășa mea, în camera

noastră fără foc, ne odihneam, obosite şi înfrigurate, după o noapte şi o dimineaţă de muncă grea. Aveam acum patru bolnavi de febră tifoidă şi un tuberculos în ultima fază, în afara internaţilor obişnuiţi. Stam acolo, triste şi obosite de iarnă şi de atîtea oprelişti, numărînd zilele care ne mai rămîneau pînă la întoarcerea acasă. Ca puşcăriaşii!

Deodată, fără să bată la uşă, intră maica superioară. De obicei, cînd venea la noi, ciocănea uşurel, chiar dacă dădea buzna peste noi, înainte de a avea timpul necesar să spunem: „Intră!"

De data asta nu mai ciocăni şi intră ca o furtună:

— Unde sînt pisicile sorei Letizia?

Sărirăm din pat speriate.

— Pisicile sorei Letizia? întrebă Fanny şi făcu o mutră uluită. Voia să cîştige timp.

— Pînă mîine dimineaţă să faceţi bine şi să le omorîţi! N-am nevoie de pisici în spital! spuse superioara şi adăugă încruntată, fără surîsul acela înţepenit:

— Nici de ale voastre, nici de ale maicilor!

— Pentru dumnezeu! făcu Fanny tulburată. Dar mie mi-e frică de pisici...

Cînd să ne reluăm serviciul, văzurăm pe bătrînel şi pe maici care căutau peste tot cu înfrigurare. Febra tifoidă şi tuberculoza trecuseră pe planul al doilea...

Pînă una, alta, soarta pisicilor nu ne prea îngrijora. Ştiam că nu vor apare decît seara, pe la opt, în urma pasului fantomatic al sorei Letizia. Ne amuza chiar zbuciumul acela de prisos, care o înfuria din ce în ce mai mult pe maica superioară. Bătrînelul, zăpăcit de atîta caznă, şi grijuliu să-şi apere prestigiul, ieşi din spital cu un băţ în mînă şi începu să caute prin împrejurimi şi prin casele vecine. Trebuia neapărat să aducă superioarei pisicile moarte, ca să-i dovedească că spusese adevărul. Dar nu avu noroc: pisicile i-au scăpat printre degete; erau mai isteţe şi mai iuţi decît el. Moşul se întoarse deznădăjduit, cu „arma" în mînă. Prin beznă, celelalte maici căutau încă...

Intr-un tîrziu, sora Letizia intră în sală cu obişnuita ei mutră gravă şi serioasă. Aflase totul! Singura ei nădejde eram noi, pentru care salvarea vieţilor bietelor pisici devenise o chestiune de onoare. Intrarăm numaidecît în acţiune.

— N-ai grijă — îi spusei sorei Letizia — la noapte le-om ascunde noi undeva. Mîine dimi-

neaţă, Fanny şi cu mine o să ne gîndim unde să le ducem.

— Aruncaţi-le pe cîmp! răspunse sora Letizia. Mai bine să moară de foame şi de frig...

Şi tăcu, înecată de lacrimi.

Cele trei pisici erau în spatele ei. I se ghemuiseră la picioare, înţelegînd parcă primejdia de moarte care le pîndea.

Se ascunseră singure într-un hambar părăsit, la care ducea o scară mobilă. Le-am dus o strachină de lapte cu pîine, să nu miorlăie cumva de foame. În noaptea aceea, bolnavele de tifos ne dădură multă bătaie de cap — cea cu hemoragie internă muri — şi n-am mai avut timp să ne gîndim la bietele animale.

De cum se lumină de ziuă însă, o lumină slabă şi limpede pe zăpada proaspătă, le vîrîrăm pe toate trei într-un sac, iar sora Letizia şi Fanny mă conduseră pînă la ieşire, pîndind să nu ne vadă cineva. Luai în spinare sacul acela greu şi mişcător — înăuntru se zbăteau doar nişte sărmane vietăţi înfricoşate şi unghiile lor, ieşind prin găurile sacului, îmi zgîriau mîinile. Am mers cu mare greutate prin zăpada care îmi ajungea pînă aproape de genunchi. Drumul era pustiu şi dimineaţa albă,

albă de tot; pe fondul deschis al cerului, pomii îşi proiectau contururile lor precise şi negre.

Deschisei sacul dintr-o dată. Pisicile săriră afară, se tîrîră prin zăpadă şi se agăţară de trunchiurile unor castani. Apucai să-l mai văd pe bălţat intrînd într-o scorbură. Celelalte două pisici, cu ochii holbaţi de groază, se căţărară tocmai pe ramurile din vîrf.

Cînd mă întorsei cu sacul gol, la poartă dădui peste sora Letizia. Mă aştepta.

— E în regulă! îi spusei eu. S-au ascuns în castani; ştiu eu unde. O să ne ducem în fiecare zi să le dăm de mîncare.

Sora Letizia surîse. Niciodată nu-mi trecuse prin cap că ar putea să surîdă!

— Intră! îmi spuse ea cu o undă de căldură în glas. Vino să te încălzeşti. Am făcut focul în sală...

În zilele următoare, raporturile cu maica superioară se înrăutăţiră. Îşi reluase înfăţişarea liniştită; dar avea ceva înţepător în glas: se vedea că moare de necaz pentru că nu ne poate prinde cu ceva. Ne apărea în faţă aşa, cînd nu te aşteptai, ne amîna permisiile de ieşire şi rarele concesii pe care ni le făcea. Începu să ne supravegheze chiar şi în timpul serviciului, ca

și cînd am fi fost începătoare. Fanny, infirmieră bătrînă — avea douăzeci de ani de practică — bolborosea de necaz ca o oală pusă la fiert.

Cu toate astea, aveam mereu grijă de pisici. Izbuteam să scăpăm astăzi una, mîine cealaltă, și ne duceam pînă la pădurea de castani, cu pîine, lapte și carne. Pisicile ne așteptau, cuminți, blînde și cu blana strălucitoare. Cum le chemam, miorlăiau o dată și coborau din pom. Începuseră să ne cunoască pasul. Iar dacă nu ieșeau îndată, era de-ajuns să vîrîm o mînă în scorbură ca să dăm peste un ghem călduț și mișcător: se adunau toate trei acolo, ca să le fie mai cald.

Într-o dimineață, cînd se nimeri să fie mai supărată ca de obicei, Fanny îl înfruntă chiar și pe bătrînul spion. Îi spuse că dacă mai îndrăznește și altă dată să se amestece în povestea asta cu pisicile sau în oricare altă poveste care nu-l privește, o să-l dea în brînci afară, s-o țină minte cîte zile o avea!

Încetul cu încetul ofensiva slăbi. Maica superioară se mai înmuie. Poate pentru că își dădea seama că se risipea în zadar și energie și timp. Programul zilei ei de lucru o silea deseori să părăsească vecinătatea caldă a sobei din

birou și să străbată coridoarele reci sau camera noastră friguroasă, în care ni se vedea aburul ieșind din gură la fiecare respirație. În sală era ceva mai bine, dar bolnavele veneau deseori la noi; știau că numai noi două le mai puteam alina durerile. Deși uneori ne purtam cam grosolan, făceam totuși parte din aceeași categorie, a celor umiliți. Cele două maici, care la început fuseseră de partea superioarei, tînjeau acum, copleșite de gîndurile lor triste și de asprimea iernii! N-o duceau nici ele mai bine decît noi și încetul cu încetul părăseau lupta...

În schimb, începu deodată să ne dea la cap, cine credeți? Sora Letizia. Nu ne-am dat de la început seama de schimbarea asta, căci totul s-a petrecut încet și pe nesimțite. Dar stînd și judecînd lucrurile, ne-am dat seama, mirate, că totul începuse de cînd cu întîmplarea cu pisicile.

La cîteva zile după ce dusesem pisicile în pădure, sora Letizia se îmbolnăvi. Sau mai bine zis, sfîrși prin a se îmbolnăvi, pentru că era clar că pielea ei negricioasă ascundea de multă vreme germenii unei boli incurabile. Toată noaptea Fanny și cu mine am auzit-o gemînd în cămăruța ei. Cînd o chema din sală vreo bolnavă, ieșea tîrziu, ca și cînd și-ar fi adunat cu greu

puterile necesare primului pas. Cînd am întrebat-o dacă se simte prost, ne-a răspuns scurt „nu", cu mînie parcă. Pînă la urmă, într-o seară — tocmai se schimbau surorile de gardă — ne spuse totul pe neașteptate. Ajunsese la capătul puterilor. Avea un ulcer la stomac, trebuia să țină regim, dar maica superioară și maica bucătăreasă nu-i îngăduiau o hrană specială și o sileau să mănînce ce mîncau și celelalte. Ni se spovedi cu atîta dușmănie în glas, de parcă noi am fi fost vinovate! Era o izbucnire a sincerității, un chip de pe care se smulsese masca.

— Vor să mă arunce în azil ! spuse ea. Mi-au spus că dacă nu mai pot să-mi fac serviciul, trebuie să las locul alteia !

Apoi păru că se căiește de mărturisirea făcută și se duse să se zăvorească în odăița ei. Fanny și cu mine ne privirăm uimite :

— Trebuie să facem ceva... E o biată bătrînă... spusei eu.

— Sigur ! Dacă o înlocuiesc, o s-o ducă și mai rău !

Și așa, după ce-am salvat pisicile, ne-am hotărît s-o salvăm și pe ea. Aceea din noi care reușea să iasă din spital, smulgînd permisiunea

de la maica superioară, care se opunea cu îndărătnicie, se ducea la băcănie și cumpăra tot ce trebuie. Iar noaptea, păzite de bolnave, îi făceam maicii Letizia mîncare de regim. Mai avurăm de învins o ultimă împotrivire din partea ei, dar în cele din urmă luă farfuria tăinuită — îi pregătisem orez și macaroane cu unt. După un timp începu să se simtă mai bine.

Viața în spital, ancorată ca o navă pe timp de iarnă în port, era plicticoasă și monotonă. Serviciul fără noimă, și primitiv, era mai mult un fel de rezistență pasivă împotriva bolilor. „Cine are zile scapă, cine nu, moare, după cum e voia domnului!" spunea superioara. Iar bătrînul doctor, care de cînd terminase facultatea nu mai deschisese o carte de medicină, aproba totul cu condiția să fie lăsat în pace. Cît privește distracțiile, ne mulțumeam cu puțin, ca și pușcăriașii închiși în celule, care se mulțumesc să îmblînzească un păianjen sau un șoarece. Discuțiile noastre se reduceau la cazul sorei Letizia : pisicile, salvate ca prin minune, și clandestinele macaroane cu unt. Încetul cu încetul, maica Letizia se mai întremase și se mai îngrășase puțin, dar parcă își schimbase și firea. O apucase un neastîmpăr cu care nu eram

obişnuite. Ţinea capul sus şi umbla forfota toată noaptea de colo pînă colo, ca un liliac. Era mult mai zeloasă; deştepta bolnavele care adormiseră cu lucrul în mînă şi ne chinuia cu ordinele superioarei chiar şi în orele cînd aceasta era vîrîtă sub plapuma ei moale şi caldă. Îi dădea dreptate acum chiar şi în problemele în care, la început, nu fusese de acord cu ea, aşa că, pînă la urmă, ne făcu pe toate să aşteptăm cu nerăbdare sosirea zorilor, adică ivirea fericitei clipe în care liliecii se agaţă de tavan şi adorm cu capul în jos.

Începuse aşadar lupta. Cu alte cuvinte, voia să se smulgă de sub influenţa noastră, pentru a deveni din nou o adevărată soră-călugăriţă. Pentru că, potrivit dispoziţiunilor, trebuia să ne fie ostilă nouă, celor două, adică personalului laic al spitalului. Într-o noapte, refuză cu străşnicie orezul cu unt. Zicea că nu mai are nevoie de regim şi că de-aci înainte avea să ne scutească şi de cheltuială, şi de oboseală, pentru că se împăca de minune cu celelalte maici şi cu superioara, care îi dădeau tot ceea ce voia!

Fanny îi ură cu jumătate de gură să se ducă dracului şi mîncă orezul bombănind.

Dimineaţa pornii după pisici, dar mă întorsei

cu o noutate uluitoare: bătrînelul, împins de pustiul barăcii sale şi socotind că i-ar putea ţine de urît şi i-ar stîrpi şobolanii, le scosese pe toate trei din scorbură şi le dusese acasă. Acum dormeau cu el; îi ţineau de cald la picioare.

Seara i-am spus sorei Letizia:

— Ştii, soră dragă, că Francesco ţi-a luat la el pisicile? Acum o duc bine, sărăcuţele...

Dar ea îmi răspunse cu o mutră împietrită:

— Pisicile nu erau ale mele! Superioara avea dreptate!

Rămăsei cu gura căscată. Îmi aminteam de frămîntarea ce i se citea pe chip în ceasurile în care pisicile fuseseră în pericol de moarte.

— Ce femeie ciudată! am şoptit eu.

— Nu e femeie, îmi răspunse Fanny. E călugăriţă!

Înţelegeam destul de bine drama maicii Letizia. Printr-o pornire omenească o lipsisem, fără să vrem, de privilegiile sale călugăreşti, ne introdusesem între ea şi dogmă, între ea şi complicata ei rudenie cu dumnezeu, ridicînd cortina care acoperea viaţa tainică a mănăstirii — înspăimîntătoarea convieţuire forţată a unor femei care-şi vorbesc cu „soră" şi „maică", cu-

vinte gingaşe şi mari, folosite acolo pentru a ascunde cele mai mari neînţelegeri.

Trebuia să se pocăiască: să intre iarăşi în cercul strîmt al dogmei ordinului ei călugăresc, să fie la fel cu celelalte „surori" şi „maici", să-şi refuze orice bucurie — fie că e vorba de nişte biete pisici, fie că e vorba de o masă mai bună, refăcînd mereu pacea cu dumnezeul ei cel supărăcios şi răzbunător. Asta înseamnă să fii călugăriţă. Maica Letizia era o călugăriţă şi era hotărîtă să se îndrepte.

Pînă la urmă, chiar ea fu aceea care ne făcu mult doritul „raport" ce avea să ne elibereze din spital şi să ne expedieze, pline de bucurie — deşi ca pedeapsă — îndărăt, în sala cea caldă a clinicii orăşeneşti. Raportul spunea: „Preparau în timpul nopţii mîncări speciale, neprevăzute în regulament, şi ieşeau pe ascuns, în timpul serviciului, pentru motive necunoscute..."

AMÎNDOI ÎN MINĂ

Barbarina nu se depărtase niciodată prea mult de casa de lîngă cariera de piatră, în care se născuse, crescuse şi se măritase. Ca să ajungă pînă acolo, sus, croiseră printre bolovani şi stînci o potecuţă îngustă, prin care iarna, din pricina ploilor şi a zăpezii, se pornea spre vale un adevărat puhoi de ape. Dar ei îi era dragă căsuţa aceea. Şi apoi, nici nu prea avea timp să se gîndească. Trebuia să-şi crească cei cinci copii, dintre care cel mai mare abia împlinise şaisprezece ani, iar cel mai mic trei. Mina era la doi paşi, şi toţi ai ei acolo lucrau. În fiecare dimineaţă îi petrecea cu privirile pînă ajungeau dincolo de grilaj, la gura „puţului", unde „cas-

telul" de bîrne — același de cînd era ea fată — ținea toată greutatea scripetelui cu care cobora „cușca". In „cușcă" oamenii stăteau în picioare, cu bonete pe cap și lampa în mînă. Apoi coborau în beznă, galerie după galerie, pînă ajungeau în inima pămîntului.

Barbarina nici nu-și putea închipui cît de adînc coborau ai ei sub pămînt. Auzea vorbindu-se de două sute treizeci de metri, două sute șaptezeci de metri, dar pentru ea toate sutele astea de metri nu erau decît „acolo jos". Coborau „acolo jos" și taică-său — bătrîn acum — și bărbatul ei, care nu mai era nici el tînăr. Iar cel mai mare dintre băieți abia aștepta să facă anii ceruți, ca să-și găsească și el de lucru „acolo". De cîte ori copiii, în joaca lor, nu veniseră la ea, să le arate cum e în mină! Incerca ea să-i facă să înțeleagă, arătînd cu degetul în jos, spre adîncul pămîntului, dar jocul ăsta o înspăimînta și o umplea de îngrijorare pentru soarta bărbaților. Spunea:

— Isprăviți, isprăviți o dată! Nu vă puteți juca și voi altfel?...

Rosalinda, vecina, femeie tînără și voinică, o ținea de rău:

— Prea ești speriată, Barbarino. Parcă ți-ai cobi, doamne iartă-mă!

Barbarina intra atunci în casă și trăgea ușa după ea. Nu, nu era superstițioasă și știa că nu spaima ei o să aducă nenorocirea. Nici de rugat nu se prea ruga, și la dumnezeu se gîndea doar cînd și cînd. Duminicile trebuia să-și îmbăieze copiii și să le pregătească o masă mai bună. De unde timp să se ducă și la biserică? Cînd o întîlnea, preotul o mustra:

— Dar cum se face, Barbarino, că nimeni din casa voastră — și doar sînteți atîția — nu aude vreodată cînd sună clopotul la biserică?

Barbarina, roșie ca focul, răspundea:

— Am prea multă treabă, părinte. Și-apoi, dacă dumnezeu e așa de bun precum se spune, o să mă înțeleagă și o să mă ierte...

Și-și vedea de drum, fără să mai spună ceva, chiar dacă-l auzea pe preot bombănind în urma ei.

Viața nu i se părea nici frumoasă, nici urîtă. Atîta timp cît toți ai ei erau sănătoși și aveau ce mînca dacă le era foame, Barbarinei îi era dragă priveliștea care i se deschidea în față, casa ei întunecată de pe stîncile albe, ochiul de apă din gîldanul în care își spăla rufele și mur-

murul izvorului de unde îi aduceau fetele ei apa de băut. Cele două fete mai mari plecau, ținîn-d-o de mînă pe cea mică, de teamă să nu se împiedice și să cadă pe pietrele colțuroase ale cărării. La plecare, mama le spunea totdeauna:

— Lucia, Florența! Să nu care cumva să vă jucați pe drum! Luați seama să n-o trîntiți pe aia mică! Hai, duceți-vă repede!

Dar fetele întîrziau, pentru că firișorul de apă abia clipocea în urcior și pentru că se întîlneau la izvor cu o mulțime de femei și de fete. Și-apoi, ajunse acolo, beau cu toatele pe săturate, ca să facă economie acasă...

*

Era una din acele dimineți în care soarele încinge pietrele cu razele lui dogoritoare. Fetița cea mică strigă deodată, de pe banca de piatră din fața ușii:

— Arde, arde!...

Maică-sa o luă în brațe, rîzînd, îi ciufuli cîr-lionții de aur care luceau în soare și-o duse în bucătărie, la răcoarea cărămizilor abia stropite. Ca s-o facă să stea liniștită îi dădu două cutii de carton să se joace și ea se apucă să frămîn-te în copaie aluatul pentru pîine. Se simțea

mulțumită și liniștită. Timpul era frumos. Cei-lalți plecaseră: bărbații la lucru, băieții după iarbă pentru iepuri, fetele la apă... Ea frămînta, frămînta de zor, gîndindu-se la pîinea caldă pe care o vor mînca ai ei cu poftă. Fetița, cuminte, se juca cu cutiuțele ei, pe care le tot deschidea, chicotind de bucurie. Liniștea zilei de vară se așternea peste coline, peste drum, peste căsu-țele sătucului. Closca trecu prin curte, mîndră nevoie mare de puișorii ei — pufuleț de aur. Îi striga cloncănind încetișor și puii îi răspundeau piuind grăbiți; iar piuitul lor făcea parcă și mai adîncă pacea ce domnea peste tot.

Deodată însă văzduhul se zgudui, sfărîmîn-du-se ca un glob de cristal lovit fără milă, și țipete prelungi, desperate, se ridicară de peste tot, acoperind cerul, fărîmîndu-se în ecouri și spulberînd într-o clipă liniștea dimineții. Bar-barina văzu negru înaintea ochilor. Alergă afa-ră în strigătele care țîșneau din toate părțile. Întîi se pomeni cu fetele, care i se aruncară ți-pînd în brațe. Apoi veniră femeile, în goană, strigînd într-una un singur cuvînt:

— Mina, Barbarina!... Mina!... Mina!...

Înțelese într-o clipită. Își luă fetița în brațe și-o porni în fugă, poticnindu-se printre bolo-

vanii poteçii, urmată de cele două fete mai mari care plîngeau şi de celelalte femei. La jumătatea drumului îi ieşiră în cale şi băieţii. Cînd dădură cu ochii de ea, aruncară iarba pe care o adunaseră şi, alergînd spre ea, o cuprinseră în braţele lor mari, plîngînd, formînd parcă o singură fiinţă, frămîntată de desperare.

— Cine? Cine? bîlbîi Barbarina.

— Amîndoi, mamă, amîndoi!... Dintre ceilalţi, nici unul... Numai ai noştri! Amîndoi, mamă... urlă Brando.

Celălalt băiat abia apucă să prindă fetiţa, că Barbarina se şi prăbuşi pe pietre la picioarele femeilor cu faţa albă ca de mort. Iar Brando, ameninţînd cerul cu pumnul, înjură pentru prima oară în viaţă ca un bărbat.

*

Au trecut apoi multe dimineţi de vară asemănătoare celei în care se abătuse năpasta peste casa ei. Barbarina ar fi fost mulţumită să moară. Prea era golul mare! Prea îi lipsea mult bărbatul ei, care se purta cu ea, după atîţia ani, ca şi pe vremea cînd, tineri amîndoi, se duseseră pentru prima oară împreună la joc, pe arie.

Îi lipsea bătrînul, capul gospodăriei, omul cel mai îndemînatic, mai puternic şi mai voios din cîţi cunoscuse. Dar ea trebuia să trăiască, trebuia să trăiască, cernită şi înlăcrimată, trebuia să trăiască pentru cei cinci copii încă mici, cruzi, lipsiţi de ea ca mugurii de primăvară pe ramuri. De aceea trăia. Trăia şi plîngea. Cînd robotea prin casă, se uita afară, prin uşa deschisă, şi vedea tot ce vedea de întotdeauna: cloşca trecea prin curte, ca şi atunci, dar acum puii ei erau mari — cocoşei şi puicuţe... Timpul trecea peste tot şi toate, chiar şi peste marile dureri.

Intr-o zi însorită auzi iar glasuri afară, dar nu se mai temu pentru ai săi. Fetiţa era acolo, lîngă ea, iar ceilalţi patru tăiau în curte cocenii de porumb. Apoi glasurile se îndepărtară — le auzea acum în dreptul casei Rosalindei. Le recunoscuse: erau glasurile celor din organizaţia sătească a partidului comunist; Rosalinda şi bărbatul ei, comunist, făcea parte din comitetul de sărbătorire al ziarului *Unità*. Unul dintre ei spuse:

— Să mergem şi la Barbarina.

— Nu, lăsaţi-o-n pace, săraca! Cu nenorocirea ei...

Un altul se opri în fața copiilor care tăiau coceni și mîngîie părul fetițelor:

— Ei, merge treaba, merge?

— Așa și-așa... răspunse Brando.

— Partea proastă e să știi că au murit din vina patronilor. N-au făcut nimic din tot ce trebuiau să facă pentru a împiedica nenorocirile! De cîte ori nu mi-a spus-o bătrînul înainte!

— Mergem? strigă un tovarăș.

— La revedere, copii. Spuneți-i mamei bună ziua din partea noastră...

— Tocmai pentru asta am deschis și noi listele astea de subscripții, spuse apoi cel care vorbise cu copiii. Avem nevoie anul ăsta de cinci sute de milioane ca să putem lupta cu ziarele guvernului. Dacă nu vom mai putea scoate ziarul, ziarul *nostru*, nu vom avea nici măcar posibilitatea să spunem oamenilor cum se moare din pricina patronilor!

Apoi, întorcîndu-se din nou spre copii, adăugă:

— La revedere, copii! Și... curaj!

Dar cînd să plece, Barbarina ieși în prag. Era palidă, dar cu fața îmbrobonată de sudoare. Se vedea că încerca să-și înfrîngă sfiiciunea,

sfiiciunea omului care a trăit multă vreme singur.

— De ce n-ați venit și la mine? le spuse ea cu mustrare în glas. Vreau să dau și eu ceva pentru *Unità*. Îl citeau întotdeauna răposații mei... Ziua nu aveau timp... Îl citeau seara. Eu nu știu carte, dar îmi spuneau ei ce stă scris acolo. La început s-au cam trudit cu mine pînă să înțeleg atîtea lucruri, dar mai pe urmă n-a mai fost nevoie, că înțelegeam și singură. Acum, după ce nenorocirea mi-a luat tot, cred că înțeleg și mai mult. Mi-l citește Brando sau Florența...

Și adăugă, strîngîndu-și mîna la piept:

— Și noi vrem să dăm ceva... Trebuie să dăm, chiar așa nenorociți cum sîntem...

Rosalinda, în ușa casei sale, se uită la ea cu ochi strălucitori. Tovarășii, însă, de teamă să nu-și trădeze emoția, își fereau privirile în lături:

— Luați-i... trebuie să-i luați! se ruga Barbarina și întinse cu mîna tremurîndă banii făcuți sul. Unul dintre tovarăși îi luă cu mîna la fel de tremurîndă și desfășurîndu-i, se apucă să-i numere.

— Nu... spuse Barbarina, de ce să-i mai nu-

meri? Mulți, puțini, nu vor fi niciodată îndeajuns...

Se îndreptă spre ușă. Fetița o strigă:

— Mamă!..

— Mulți, puțini — șopti Barbarina oprindu-se o clipă locului, cu ochii pierduți în gol — nu vor fi niciodată îndeajuns. Ca și lacrimile mele...

MINUNEA DE PE DEAL

Așezată pe culmea dealului, casa se pierdea în mijlocul unei grădini întinse. Era un loc frumos, nu prea departe de oraș, de unde puteai cuprinde cu ochiul pînă în depărtare. La fiecare douăzeci de minute, tramvaiul se oprea în fața cafenelei sau în fața tutungeriei. Cu el se duceau, simplu și comod, copiii de prin partea locului la școală, funcționarii la birou și muncitorii la fabrică. Din casa de pe deal nu cobora însă nimeni niciodată la tramvai. Proprietarii — tatăl, mama și fata lor de vreo doisprezece ani — erau oameni foarte bogați. Aveau mașina lor. Toate servitoarele care se perindaseră pe la ei, fără să stea nici prea mult, nici prea pu-

țin, spuneau de ei că nu erau oameni răi. Mai ales el, stăpînul. Cucoana, uscată și zgîrcită, și fata, cam ciudată, nu le lăsaseră o amintire prea bună.

— De-ați ști cît sînt de bisericoși! spuse Agata, servitoarea lor de-acum, cînd, la două săptămîni de la intrarea în serviciu, i se îngădui să se ducă pînă la ea acasă, să-și vadă neamurile.

— Atunci, lasă-i încolo! bombăni fratele ei. Dacă sînt bisericoși, dă-i încolo! Pe noi ne omoară șomajul, și ăștia bat bisericile.

Și ridică din umeri. Agata ar mai fi vrut să spună ceva, dar își înghiți vorbele și tăcu.

Erau opt suflete, claie peste grămadă, în casa aceea cu acoperiș de tablă, ridicată cu chiu cu vai în timpul războiului. Bine că Agata cîștiga un ban, doi, și nu mînca cu ei.

— Ei, rămîneți cu bine! oftă fata. Cred că pînă în două săptămîni n-o să mă mai lase să vin.

Maică-sa o sărută cu buzele sărate de lacrimi. De la o vreme plîngea din te miri ce, încît ai ei nici nu se mai mirau. Ținea în brațe unul dintre copii, deșirat și galben ca ceara. Avea zece ani și paralizia îi schilodise trupul fraged. Mamei

îi venea greu să-l poarte. Picioarele lui, moi, îi loveau genunchii la fiecare pas.

— Pupă-l pe Dada, se rugă băiețelul.

Agata îl sărută și plecă în fugă, să nu mai vadă atîta suferință.

Urcă spre deal. Era o după-amiază de vară, proaspătă, împodobită cu verdele cerului și cu auriul cîmpurilor. Fata, mergînd, se socotea vinovată de durerile și sărăcia alor ei, de tinerețea ce i se irosea în zadar, de oboseala ce-o chinuia într-una, tocmai acum cînd trebuia să fie o servitoare harnică. Auzi pe cineva cîntînd din armonică: jos, în sala cafenelei, începuse poate dansul...

Cînd ajunse la poartă începu să fugă și-i era frică să nu fi întîrziat. În grădina plină de pomi era întuneric. Fetița stătea însă singură, pe o bancă de piatră, destul de departe de casă. Nemișcată, liniștită, privea în sus, cu capul dat pe spate și i se vedea gura cu buzele moi și cărnoase și obrajii bucălați. Era cam prea grăsuță pentru vîrsta ei.

— Domnișoară Palma! o strigă Agata cînd ajunse la cotul aleii, de teamă să n-o sperie dacă se apropie pe neașteptate. Dar fetița rămase nemișcată, cu capul pe spate și ochii spre

cer. Numai cînd o simţi alături, se întoarse şi o privi mirată ca şi cum n-ar recunoaşte-o:

— Sînt eu, Agata, servitoarea dumneavoastră cea nouă.

Spuse asta, pentru că ochii fetiţei, bulbucaţi, ficşi şi strălucitori o speriaseră puţin.

— A, da... murmură în cele din urmă Palma. Te cunosc... Dar eram în extaz şi nu puteam să-ţi răspund.

Agata se aşeză pe bancă alături de ea:

— Îmi daţi voie? întrebă ea. Adică cum, în extaz? Ce vedeaţi acolo sus?

Şi ridică repede ochii spre peticele de cer care, printre ramuri, păreau tulburi şi îndepărtate.

— Asta nu pot s-o spun decît preotului... adică... sfinţiei sale, se corectă fetiţa pocăindu-se parcă.

— Da... desigur... Dar acum să mergem la vilă, spuse Agata. Hai, domnişoară, veniţi! insistă ea şi se ridică de pe bancă.

În ceasul acela apăsător, al amurgului, sub arborii mari şi umbroşi, fetiţa îi dădea un fior ciudat, neplăcut, aproape de spaimă.

O porniră împreună de-a lungul aleii. Palma se legăna în paşi de dans, în rochia ei albă, largă şi cu falduri, care o făceau şi mai grasă.

„Cine ştie de ce-o fi făcînd aşa?" se întrebă Agata. Mică, neagră şi uscată ca o măslină, părea mai mică decît cealaltă, deşi avea douăzeci de ani...

— Voi fi cunoscută în lumea întreagă... şopti după un timp Palma. Vei fi şi tu cunoscută, dacă ai să stai cu mine.

Şi o luă de braţ cu o duioşie neaşteptată.

— Mi-ar plăcea mai mult să fiu îmbrăcată în alb, murmură ea, atingîndu-şi uşor fusta de bumbac imprimată cu flori. Apoi, dintr-o dată, rosti cu voce tare, cîntată:

— Mîine voi fi îmbrăcată în roşu şi va trebui să-mi spui „Incoronata".

Cînd ajunseră în vestibulul luminat al vilei, Agata se simţi mai uşurată. Ascultă cu jumătate de ureche mustrarea stăpînei care o certă că întîrziase, ba se încumetă chiar să-i spună că a zăbovit în grădină cu fetiţa. Dar fetiţa n-o apără. Amîndouă, mamă şi fiică, nu-i mai dădură nici o atenţie.

Cum scăpă de ele, se duse repede la bucătărie. Avusese însă timp s-o audă pe stăpînă-sa, care o întreba pe fetiţă:

— Şi astăzi, draga mea?

— Da mamă, și astăzi. Înaltă, frumoasă...

— Despre ce-or fi vorbind? întrebă ea, privindu-și zorită șorțul alb și boneta.

— Ei, despre ce? bombăni bucătăreasa, învîrtindu-se în jurul cratițelor de pe mașină. Despre ce vrei să vorbească? Despre extaz, ce naiba!

— Cum? întrebă Agata făcînd ochii mari de mirare.

— Ce, nu știi ce-i aia extaz? Ce-ai mai trăit pînă acum dacă nu știi nici atîta lucru! bodogăni bucătăreasa.

Era o femeie grasă, roșie la față, vorbea puțin și nu se ducea niciodată la biserică.

— Dumneata îți rîzi de mine! se plînse Agata.

Dar bucătăreasa îi dădu tava pe care era o farfurie cu orez, o alta cu un pui fript și un castron cu salată.

— Hai, hai, lasă astea. Du-le mai bine să mănînce, să nu moară cumva de foame, vai de ei!

A doua zi, dis-de-dimineață, veniră doi lucrători să monteze o mobilă în dormitor. Era un altar, un altar ca toate altarele. Îi lipsea numai

piatra sfîntă și tabernacolul. Cînd fu gata, cucoana îl împodobi cu flori și cu lumînări și atîrnă de el o icoană a Maicii Domnului și una a lui Isus, însîngerat, pe cruce. Fetița era într-adevăr îmbrăcată în roșu. Avea o rochie dintr-o pînză ușoară, prinsă la mijloc cu un cordon alb, înnodat, ca al călugărilor. Îngenunchie pe treapta de lemn, cu brațele desfăcute și rămase acolo nemișcată, cu ochii la icoană. Așa cum stătea, părea peste putință să n-o doară oasele. Mîrîia într-una, înfundat, surd, pierdută în rugă.

— Apără-mă, doamne! șopti Agata care trecu pe acolo cu o tavă pe care era o cană cu lapte și o alta cu cafea. Începuse s-o roadă bănuiala că nimerise într-o casă de nebuni!

Duse tava pe terasă, unde domnul și cucoana, așezați comod, unul într-o parte, altul în cealaltă a mesei, își așteptau micul dejun. Agata le puse la îndemînă borcanul cu marmeladă, farfuria cu unt, și așeză ceștile înaintea fiecăruia. Apoi întrebă:

— Pot să servesc?

— Servește, îi răspunse domnul, și fata turnă mai întîi cafeaua, apoi laptele, silindu-se să

nu verse nici o picătură. Apoi le dădu coşuleţul cu *grissini*[1] şi farfuria cu pîine prăjită.

— Dar... domnişoara ? şopti ea. Domnişoara nu mănîncă ?

— Domnişoara se roagă... răspunseră stăpînii într-un glas.

Şi domnul adăugă încet :

— O să mănînce cînd o avea vreme. Dumnezeu îi dă puteri...

— O, despre partea mea... îi scăpă Agatei fără să vrea şi luînd tava goală, se grăbi să plece.

— Nu ştiu ce-o fi cu mine, dar de cînd sînt în casa asta îmi vine mereu să fug ! spuse ea intrînd în bucătărie, ca urmărită de cineva.

— Aşa se întîmplă unde se arată mila domnului, bombăni bucătăreasa.

Pe la amiază sosi şi preotul care se închise cu fetiţa în camera ei. În casă se lăsă o linişte deplină. Cînd începu cîinele să latre după un căruţaş ce trecea cîntînd pe drum, domnul alergă într-un suflet şi-l potoli. Între timp, cucoana se îngrijea ca masa de prînz să fie bine preparată, cu feluri alese. Alerga de colo pînă colo,

[1] Un fel de covrigi piemontezi, subţiri, lungi şi uscaţi, lipsiţi cu totul de miez.

dădea ordine şi sfaturi în dreapta şi-n stînga şi o sîcîi atît pe biata bucătăreasă, încît aceasta, plictisită şi ştiind că cucoana n-avea ce-i face, o pofti s-o lase în pace, spunîndu-i că îşi cunoaşte ea meseria şi că dacă doamnei îi place aşa, bine, dacă nu să-şi caute altă femeie.

Agata trăgea cu urechea şi-şi zicea : „Bine de ea ! Poate să plece cînd vrea ! Eu nu, pentru că sînt cum sînt". Şi se gîndea la cocioaba lor, se gîndea la taică-său care făcea pe hamalul şi căra atîtea greutăţi în spinarea lui slăbită şi cu braţele lui reumatice, încît seara, de oboseală nu mai avea chef nici de mîncare, se gîndea la fratele ei mai mare, care, atunci cînd nu era şomer, muncea ca o vită, la mama mereu înlăcrimată, cu copilul bolnav în braţe, la cele trei surori mai mici, rupte şi zdrenţuroase, care nu aveau nici măcar un capăt de panglică să-şi lege părul şi şi-l împleteau pe nişte cîrpe...

„Trebuie ! Trebuie să stau aici, chiar dacă sînt nebuni", îşi spuse ea, şi era atîta hotărîre în mintea ei, că, fără să-şi dea seama, vorbi de una singură în gura mare, încît bucătăreasa se uită la ea mirată. Dar Agata îşi făcu socoteala că şi ea era o femeie din popor, că şi ea suferise pînă să înveţe meseria şi că poate suferea şi

acum, cu toată meseria ei, din pricină că era servitoare.

— Lasă, fetițo, nu-ți face sînge rău, o sfătu bucătăreasa. Mănîncă, bea și dormi cît poți; încolo, dă-i dracului!

Cînd să se ducă la culcare, îi dădu Agatei o ceașcă cu lapte cald. Iar cînd să închidă ușa cămăruței ei de la mansardă, vecină cu odăița în care dormea Agata, adăugă:

— Și dacă ți-o fi frică, să mă chemi. Dar n-are de ce să-ți fie frică. Astea toate sînt basme! Noapte bună!

Era prima oară că-i vorbea atît de mult...

*

A doua zi începură vizitele. Nu se mai terminau. Preotul regiunii îi aducea pînă sus pe cei din parohia sa. Veneau pe aleile parcului și cînd ajungeau, cu sufletul la gură, pe aleea lină din fața vilei, se opreau și așteptau cu umilință. Preotul se apropia atunci de una din ușile cele mari de sticlă groasă și trăgea sfios clopoțelul. Agata se grăbea să-i deschidă, dar stăpînul i-o lua întotdeauna înainte și deschidea repede. Ei îi spunea:

— Nu te deranja, deschid eu.

— *Deo gratias*[1], murmura preotul. Cum merge?

— Din ce în ce mai bine, răspundea cucoana, fără să știe prea bine despre ce era vorba.

Cum li se dădea voie să intre, oamenii se adunau grămadă în fața fetiței care se ruga. Apoi ieșeau destul de nemulțumiți. Parohul făcea ordine printre „pelerini“ ca un ghid:

— Să plecăm! Să plecăm, domnilor! Ați văzut-o destul! Nu trebuie s-o obosiți. Să plecăm, să plecăm!

Oamenii își făceau cruce și părăseau tăcuți și în vîrful picioarelor sala altarului, uitîndu-se cu coada ochiului la fetița prosternată. Cînd ajungeau la cealaltă ieșire, care dădea în grădină, începeau să șușotească între ei și porneau îndărăt, spre casele lor, parcă mai reculeși, ieșind din atmosfera aceea neobișnuită, de minune. Apoi, își duceau mai departe viața lor de zi cu zi, bucuroși de-a fi dezlegat o taină, de a cărei povară scăpaseră fără prea multă bătaie de cap. Cel mult dacă spuneau o rugăciune în plus, jucîndu-se cu boabele mătăniilor în timp ce coborau... Asistaseră la un eveniment

[1] Să mulțumim lui dumnezeu!

religios, la un miracol ce nu se întîmplă în fiecare zi...

— Vă mulţumim foarte mult, părinte! spuneau ei după ce coborau şi ajungeau fiecare pe la casele lor. Vă mulţumim foarte mult, părinte!

Şi făceau o plecăciune, gata parcă să-i sărute popii mîna, dar el şi-o retrăgea încetişor:

— Nu, nu, dragii mei... îngîna el, făcîndu-şi însă în minte socoteala că i se deschide în faţă o carieră strălucită. Se şi vedea ajuns episcop, sau — de ce nu? — chiar papă!

In tot timpul acesta, Agata se învîrtea prin casă ca o sfîrlează, străduindu-se să-şi îndeplinească cît mai bine îndatoririle. Se ferea însă de camera aceea ciudată şi plină de lume, nu putea s-o vadă pe fetiţa aceea îmbrăcată în roşu, căzută cu faţa la pămînt şi cu braţele desfăcute, pe treapta de lemn a altarului. O tulbura şi-o înspăimînta, fără să ştie nici ea de ce. Avea dreptate bucătăreasa să nu-i pese de nimic! Sta toată ziua pe lîngă oalele ei şi-şi vedea de treaba ei, fără să-i pese de nimic din tot ce se întîmpla în jur.

— O să ţină mult? o întrebă o dată Agata obosită.

— O să ţină cît lumea! îi răspunse bucătăreasa. Ştii, ăştia cînd s-apucă să facă vreo afacere, greu să piardă ceva.

Cu toate astea — cel puţin în aparenţă — pierdură. Adică, începînd de a doua zi, nu mai primiră „pelerini". Vorbea lumea de prin partea locului că sosise, spre amiază, un automobil lung şi negru, care oprise la preot acasă. Văzîndu-l, clopotarul înlemnise de emoţie, cu mîna pe funia clopotului. Maşina rămăsese o bună bucată de timp în piaţa din faţa bisericii şi oamenii şuşoteau că veniseră cu ea la masă nişte înalte feţe bisericeşti. La plecare însă se văzu că nu fusese decît un singur oaspete, negricios la faţă, aspru şi înţepenit. La trei după-masă mîncărurile aşteptau încă, răcite, şi mereu încălzite, cu sosul tot îngroşîndu-se pe plită, spre marea nemulţumire a surorii şi a slujnicei preotului.

Spre casa de pe deal urcau mereu femei cu şiruri de mătănii în mînă, fiinţe fără nici un căpătîi, care dau fuga întotdeauna acolo unde este ceva de văzut. Treceau prin sala altarului — fetiţa nu mai era acolo — şi se închinau. Cucoana le spunea încă de la intrare:

— E obosită, foarte obosită! Duceți-vă acasă!

După un timp, nu mai veni nimeni. Agata muncea cu mai multă rîvnă acum, de cînd o vedea prin casă pe fetița îmbrăcată în alb. O striga:

— Domnișoară Palma:.. Și rîdea.

Fetița îi răspundea:

— Da, Agata... surîzînd și ea firesc, ca și cum s-ar fi înzdrăvenit. Bucătăreasa era foarte pricepută. Trimitea sus, pe terasă, tot felul de gustări, iar bucatele pe care Agata le servea la masă erau socotite cele mai gustoase.

Seara, îi spuse Agatei:

— Mănîncă, fată, bea și dormi, chiar dacă sînt nebuni de legat! Că la mîncare nu sînt zgîrciți!

Dar într-o dimineață se întîmplă minunea. Fu ca o lovitură de trăsnet.

Femeia paznicului își tot dusese copilul cel mic, bolnav de ochi, pe la doctor, dar degeaba, că ochii mititelului, mereu închiși, cu pleoape roșii, nu voiau să se deschidă la lumină. Într-o dimineață însă, femeia se deșteptă ca dintr-un somn greu, rușinată că nu se gîndise mai de mult la asta.

„Domnișoara Palma e o sfîntă, își spuse ea. Stă aici, la doi pași de mine, și nu m-am gîndit niciodată să-i arăt copilul!"

Se îmbrăcă frumos — deși era la doi pași — și se duse cu copilul la vilă.

Îi ieși înainte Agata. Aceasta o chemă pe stăpînă și stăpîna, la rîndul său, pe Palma. Fetița își puse repede rochia roșie și așteptă lîngă altar să intre cu toții: mama cu copilul în brațe, rudele și celelalte persoane din casă.

— Nu, nu se poate! se împotrivi bunicul micului bolnav, care se ținuse după ceilalți pînă acolo. Nu se poate! Copilul a fost botezat.

Dar îi spuseră să-și țină gura pentru că nu înțelegea nimic și moșul se retrase într-un colț, unde rămase sprijinit în bîtă și bombănind de unul singur. Între timp, copilul fu dus la altar, unde Palma, îmbrăcată în rochia ei roșie, îi închină pleoapele și ceru, cu voce plîngătoare:

— Apă, apă...

— Apă caldă de la bucătărie!

Și Agata alergă aproape plîngînd. Bucătăreasa o opri, luă lingura de ciorbă, o cufundă de vreo patru-cinci ori în căldare și-i umplu cu apă o oală.

— Apă este, slavă domnului, şi rece, şi caldă, şi clocotită, cum pofteşti! Ţine oala şi nu mái plînge. Nu vezi că au înnebunit cu toţii?

Palma înmuie o bucăţică de vată în apa fierbinte şi începu să şteargă ochii copilului. Poate că nimeni nu făcuse asta pînă atunci. Încet, încet, dar cu răbdare, fetiţa spălă de mai multe ori ochii aceia mici şi înroşiţi. Era un lucru de nimic, pe care orice femeie sau orice infirmieră ar fi fost în stare să-l facă. Dar cine ştie cum vorbise doctorul, cine ştie ce înţelesese mama, că bietul bolnav nu se vindecase. Se făcu în schimb bine — în trei zile — cu ajutorul fetiţei, cu apă caldă şi cu rugăciuni! Toţi crezură că mîinile fetiţei şi rugăciunile deschiseseră ochii bolnavi ai copilului, care prindeau acum să strălucească, încetul cu încetul, la lumină, vindecaţi. A treia zi, mama vesti în gura mare minunea prin case şi la vilă, sărută rochiţa fetiţei şi alergă jos, pe stradă, cu copilul în braţe. De atîta zgîlţîială copilul se porni să plîngă şi puţin lipsi ca lacrimile să nu şteargă tot binele pe care-l făcuse minunea. În sat, femeile alergară într-un suflet s-o asculte pe mamă, care îşi făcea cruce şi povestea plîngînd, cum „domnişoara aceea sfîntă“ de la vilă redase vederea

unui nevinovat. De ochii copilului nu se mai sinchisi nimeni: în cele din urmă, micuţul, uitat pe canapeaua din salonul unei cucoane miloase, adormi liniştit.

*

Era întuneric cînd bătrîna ajunse pe deal: seară înstelată. Ea, care nu ieşea niciodată din casă, urcă tot timpul cu ochii la candelele aprinse ale cerului, pe care le pierdu pe sub arborii parcului, dar le regăsi pe locul neted, acoperit cu pietriş sclipitor şi mărunt din faţa vilei. Abia se mai tîra cu pantofii ei rupţi. Casa era mare şi bine luminată. Cînd ajunse în faţa uşii de sticlă de la intrare, nu avu curajul să ciocănească. Cu toate astea, trebuia s-o facă! Cîte nopţi se chinuise pînă să se hotărască! Se înţelesese cu fetele să aibă ele grijă de micuţul bolnav. Fiul ei cel mare plecase de vreo două zile — lucra la un ţăran — iar omul ei se culcase, mort de oboseală.

Se sprijini de una dintre uşi. Seara era aşa de luminoasă, încît zări butonul soneriei. Apăsă uşor, cu vîrful degetului, dar era o sonerie aprigă şi sunetul ei se rostogoli şi făcu atîta zarvă, încît biata bătrînă simţi inima strîngîndu-i-se la

gîndul că au s-o ia la rost că se încumetase să sune cu mîna ei grosolană...

Cînd veni Agata să deschidă şi crăpă puţin uşa, se trezi din somn şi cîinele. Pînă atunci, cine ştie cum, nu mirosise că intrase un străin în curte. Începu să latre cu furie, alergînd de colo pînă colo, gata-gata să rupă lanţul cu care era legat de sîrmă.

— Tu erai, mamă? şopti Agata albă ca varul. În ceasul acela tîrziu al serii, maică-sa mică, slabă şi singură, nu putea veni la ea decît ca să-i vestească cine ştie ce nenorocire.

— Nu, nu-i nimic! răspunse mama, apropiindu-se de Agata. Nu te speria! Nu s-a întîmplat nimic. Am venit pentru o treabă... Trebuie să-ţi spun ceva.

O sărută pe fruntea puţin asudată de spaimă. Tăcea. O lăsa pe fiică-sa să-şi vină în fire.

— Nu ştiu cum să facem, mamă... şopti Agata încurcată. Au să vrea oare, şuşoti ea, arătînd cu capul spre interiorul casei (ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „ia seama, că ne aud!")

— Sigur! răspunse mama. Sigur c-au să vrea. Doar nu sînt un iubit care vine la tine pe furiş. Dacă fata mea s-a băgat servitoare, nu

înseamnă că n-am dreptul să vorbesc cu ea cînd am nevoie!

Apoi adăugă:

— Bineînţeles, am să cer mai întîi voie de la stăpîni...

O dădu la o parte pe Agata şi intră. Cum se văzu înăuntru sub lumina marelui candelabru din antreu, se simţi dintr-o dată mai hotărîtă. Totul era atît de curat şi de strălucitor pentru ea, care venea dintr-o colibă în care totul era numai beznă!

— Cine e? Închide! strigă cucoana din uşa sufrageriei, dar bătrîna îi şi ieşise înainte, împinsă de curajul omului sfios:

— Aş vrea să vorbesc cu fata asta a mea, spuse ea şi se înclină uşor, amintindu-şi de timpul cînd, cu mulţi ani în urmă, era şcolăriţă la călugăriţe. Fata mea stă aici, la dumneavoastră şi trebuie să mă ajutaţi cu toţii cîte puţin, adăugă ea. Iată de ce mă rog de dumneavoastră, doamnă, dacă sînteţi buni...

— Buni, buni... răspunse stăpîna cu o uşoară şovăire în glas. Dar mai întîi s-auzim despre ce este vorba!

Atunci bătrînica aceea îmbrăcată în negru începu să plîngă. Lacrimile îi lunecau grele pe

obrajii supţi, dar nu şi le ştergea. Se învăţase cu plînsul ca şi cu răsuflarea...

În spatele ei, Agata tremura. Cele trei femei se priveau. Îşi dădeau seama că se tem una de alta, deşi în fundul sufletului lor ar fi dorit să se apropie.

A doua zi însă, pe la amiază, sus pe deal veni tot satul. Lipsea numai preotul care, din ordinul mai marilor lui, stătea închis între cele patru ziduri ale biroului său întunecat, lucru care, deşi comod şi odihnitor, nu-i făcea prea multă plăcere. Chemase pe soră-sa şi servitoarea şi le interzisese să discute despre cele ce se întîmplau. Dăduse chiar ordin să-i închidă bine toate ferestrele cînd va trece cortegiul. Femeile, slabe şi lipsite de apărare, se supuseră bombănind.

— În bucătărie! În bucătărie cu voi! le strigase preotul. Vedeţi-vă de treabă şi ţineţi-vă gura! O vorbă să nu scoateţi! Căci orice vorbă ajunsă la casa parohială apasă mai greu decît orice!

Intre timp, lumea — tot mai multă — umpluse piaţeta, trecuse de tutungerie, de cafenea. În frunte mergea mama Agatei cu copilul în

braţe. Picioarele bolnavului atîrnau ca ale unui spînzurat şi îi loveau genunchii. Bătrîna era leoarcă de sudoare din pricina oboselii şi a sforţării şi deşi ştia că o să ajungă sus frîntă ca un secerător care se întoarce de la cîmp, nu îndrăznea nici măcar să deschidă gura, de frică să nu-şi piardă răsuflarea. Nici răspunsurile la rugăciuni nu le mai rostea.

„Dacă a făcut o minune cu copilul acela orb, trebuie să facă şi cu al meu".

Gîndul acesta, care nu-i da pace o clipă, o ajuta să stea în fruntea mulţimii. Dacă cineva voia s-o ajute, făcea semn că nu, clătinînd din cap.

Sudoare şi lacrimi, sudoare şi ţărînă, sudoare şi soare... Din soarele drumului intrară în umbra parcului. Parcă era mai bine. Oamenii, obosiţi, îşi întrerupseră rugăciunile şi-şi şterseră faţa de sudoare — femeile cu colţul şorţului lor negru. Cineva spuse că ar fi bine să se oprească. Doar mama îşi văzu mai departe de drum, cu mersul ei şovăielnic, dar grăbit. Pe umărul ei, copilul adormise, şi fiindcă bătrîna, care mergea în frunte, pornise mai departe, o urmară cu toţii.

Pe terasa din faţa vilei, arşită. Cîinele nu

făcu nici o mişcare, deşi venise atîta lume. Oamenii se aşezară în cerc, ca la biserică, mutîndu-se de pe un picior pe altul, şi spunînd iar rugăciunea, dar cu voce tare de astă dată. Pe uşa deschisă de perete apăru în goană Agata, şi fata, văzînd atîta omenire, se sperie. O sărută pe bătrînă, sărută şuviţele blonde de păr ale copilului şi zise:

— Domnişoara Palma e bolnavă...

— Bolnavă? Cum bolnavă? făcură cu toţi nemulţumiţi şi furioşi parcă.

Urcaseră atîta drum degeaba!

— E bolnavă ca întotdeauna cînd cade în extaz, se grăbi să adauge Agata.

Rămaseră acolo, în soare, nemişcaţi. Mulţi nu luaseră nimic în gură şi-şi simţeau stomacul gol şi genunchii fără putere, dar nici unul nu se mişca. Erau vrăjiţi parcă de bătrînica aceea în negru care, cu un copil aproape cît ea de mare în braţe, sta dreaptă în faţa tuturor, hotărîtă să aştepte cît va fi nevoie clipa în care avea să se arate fetiţa de la care aştepta minunea. Greoaie, clipele se tîrau alene. Toţi se rugau. Uneori, o voce se ridica mai puternică şi răspunsurile litaniilor începeau din nou.

Cineva murmură invocaţiile de la Lourdes[1]:

— Doamne, ajută-mă să văd... Doamne, ajută-mă să aud... Doamne, ajută-mă să umblu...

Asudaţi, ceilalţi toţi repetară cu voce tare:

— Doamne, ajută-mă să umblu...

Copilul bolnav se deşteptă, îşi ridică capul de pe umărul maică-si şi privi în jur, uimit. Nu numai picioarele îi erau bolnave, dar şi mintea. Fără leac...

— Doamne, ajută-mă să umblu! strigară cu toţii, dornici parcă să-şi scurteze aşteptarea.

În sfîrşit, uşa cea mare se deschise larg şi soarele năvăli în sala altarului. Clipind din ochi din pricina luminii puternice, fetiţa înaintă cîţiva paşi. Era îmbrăcată cu rochiţa ei roşie, legată la mijloc cu cordonul cu noduri, dar părea palidă, slabă, neliniştită.

— Doamne, ajută-mă să umblu... rosti mama, cu o voce ciudată, falsă, gîtuită.

Şi mulţimea, mînioasă şi frămîntată, strigă:

— Doamne, ajută-mă să umblu!

Speriată, fetiţa rămase-n prag, şi-i privi întrebătoare, ca şi cum nu ştia ce vor de la ea.

---

[1] Localitate în Franţa, cunoscută pentru pretinsele minuni săvîrşite acolo.

Vedea o femeie cu un copil în brațe, care, din pricina glasurilor, a soarelui și a căldurii, adormise din nou. Îl atinse pe frunte, și-i pipăi puțin picioarele care-i atîrnau. Îi venea să plîngă. Noroc că interveni cucoana, care rosti tare:

— Îndurarea va veni... mai tîrziu... Cînd? Nu se știe. Acum, duceți-vă acasă...

Și cuvîntul ei fu cuvînt de dezlegare pentru toți; chinurile luau sfîrșit.

Să intre sub umbra arborilor, să coboare în sat, să rupă tăcerea aceasta apăsătoare, să-și vadă de treburile lor, să povestească întîmplarea celor care nu fuseseră martori: iată la ce se gîndea fiecare, și totul li se păru minunat.

— Agata? întrebă mama.

— Nu știu unde e. Plînge... răspunse cucoana cu o părere de rău care nu-i era firească.

Atunci bătrînica aceea în negru se întoarse, îi făcură loc printre oameni și se îndreptă spre umbra din care începea coborîrea.

— Adio, mai șopti ea, întorcînd capul spre fetița rămasă în ușă ca o stană de piatră.

Porni tot în fruntea cortegiului, acum mai risipit, și lacrimile îi curgeau pe față, amestecate cu broboane de sudoare. Cînd ajunse în umbră, își șterse ochii cu înfrigurare. După atîtea nopți de veghe și frămîntare, fusese sigură că va face drumul întoarcerii cu copilul de mînă, încet, încetișor. Știa că în primele zile nu va putea să alerge, dar oricum... În schimb, se întorcea cum venise, cu trupul aproape mort al copilului în brațe.

— Dacă mila domnului nu s-a vădit acum, nu se va vădi niciodată, spuse ea și nimeni nu îndrăzni s-o contrazică.

Un nor uriaș și negru acoperi dintr-o dată soarele. Se făcu întuneric. Începu să plouă cu stropi rari, care răpăiau pe frunzele late și răsucite, ajungînd, fără să se spargă, în boabe mari la pămînt.

Oamenii mergeau tîrîndu-și picioarele.

— Vrei să-mi dai copilul să-l duc eu? întrebă un bărbat.

— Da, spuse mama.

FOAIE DE DRUM OBLIGATORIE

E o întîmplare adevărată din vremea noastră și o povestesc pentru cei care n-o știu. Cînd într-o țară se pot întîmpla la un moment dat asemenea lucruri, domnii din fruntea ministerelor, care stau comod în fotolii luxoase și pe umerii cărora apasă sarcina și răspunderea de a guverna un popor, ar trebui să se trezească fără veste, la două, la trei noaptea, și să nu mai poată adormi.

În schimb, se trezea Maria, la două, la trei noaptea, acolo, în satul ei din Calabria, și se gîndea la ziua următoare, o zi ca toate celelalte. Se gîndea cu îngrijorare, căci soarele, abia răsărit, bătea tocmai în fereastra odăii sale, o fe-

reastră cu parmaclîcul pieziș și cu obloanele rupte. Prin crăpături se strecurau cele dintîi raze. Deodată, unul din copii se freca la ochi și mormăia : „Mamă". Apoi, după primul, se deșteptau și ceilalți, chiar și mititelul, abia de șapte luni, care începea să scîncească.

Șase copii dormeau în odaia aceea, cu ea și cu bărbatul său Francesco. Ceilalți trei mai mari se culcau în bucătărie pe niște saltele de paie; se trezeau ultimii, dar, de voie de nevoie, trebuiau să se scoale, altminteri nu aveai loc pe unde să treci. Cînd toată familia era în picioare, deschideau ușa cu scări de piatră dinspre stradă și două dintre fete se duceau după apă la fîntînă. Maria tăia feliile de pîine: unsprezece felii. Ieșeau mai mici sau mai mari, după cum era și pîinea — totdeauna însă prea mici față de foamea lor și de feliile celor doi mai mici, care și le mîncau în timp ce cei mai mari pîndeau să vadă dacă nu cumva le prisosește vreo bucățică.

— Pîinea de dimineață e cu folos. A de la cină nu-i decît risipă: o mănînci și te culci ! zicea Francesco, cu glasul cam răgușit, vorbind în zicale, ca țăranii.

Dar nu se găsea nimeni să zîmbească, fiindcă trebuia repetată minunea de a mai trăi o zi, fără să ai nimic în casă. Se împrăștiau care încotro în căutare de hrană, ca păsările. Tatăl zadarnic căuta de lucru; mai ușor era să afli aur printre pietre, decît unde munci. Maria stătea acasă cu sugarul în poală și cu ceilalți doi mai mici aninați de fuste. Aceștia trei nu voiau să știe de nimic: cînd le era foame, începeau să plîngă. Și cu plînsul acela în urechi, Maria se gîndea la toate zilele trecute și viitoare, și i se părea cu neputință ca fiecare zi să fi fost asemenea celeilalte, cu aceeași mizerie în care te culcai seara și te sculai dimineața.

Intr-o seară, se apucară să vorbească despre necazuri, ea și Francesco, după ce copiii se culcaseră. Ședeau afară în stradă, pe banca din fața ușii; cerul era o spuză de stele. Veni lîngă ei și băiatul mai mare, care avea optsprezece ani și care, auzindu-i vorbind, nu putuse adormi. Afară era cald, iar în casă se părea că toți dorm liniștiți, deși pînă și în somn copiii erau chinuiți de gîndul foamei.

— Cică în Franța s-ar găsi de lucru... murmură Francesco.

Băiatul își dădu părerea:

— Ar trebui să ne ducem acolo...

Și blestemă, încet. Altă dată, maică-sa l-ar fi certat făcîndu-și în grabă semnul crucii, dar acum nu spuse nimic: privea doar pietrele negre de pe drum și asculta.

— Să mergem, zise Francesco. De mult mă tot bate gîndul ăsta. Eu aș pleca și mîine...

— Merg și eu, spuse băiatul.

Abia acum Maria își făcu cruce.

— Atunci, merg și eu cu copiii, șopti ea. Nu pot rămîne aici, cu opt copii în loc de nouă, și fără bărbat!

— Mergem cu toții, încheie Francesco.

Părea doar o vorbă, spusă așa, în vînt, ca atîtea altele. Dar, începînd din dimineața următoare, se puseră cu toții pe treabă, pentru ca planul lor să prindă viață. Vorbeau puțin, chiar și între ei. Se temeau parcă ca nu cumva o vorbă scăpată fără rost să le dea peste cap toate planurile. Toți din casă, în afara celor trei mai mici, se gîndeau tot timpul numai la asta: chiar și cele două fete, cînd mergeau după apă la fîntînă, se luau tainic de mînă, apoi se uitau în jur să nu le audă cineva:

— O să mergem departe, departe, Maria Assunta? întreba una.

Iar cealaltă răspundea:

— Cine ştie cît de departe, Annunziatina...

Atît. Apoi ascultau în tăcere susurul firului de apă ce curgea în găleată; şi, în timp ce urcau spre casă, băgau de seamă ca de obicei, să nu piardă pe drum nici o picătură de apă.

Trecură cîteva zile; toţi erau ocupaţi cu pregătirile. Francesco era tot timpul plecat de-acasă; se mai ducea şi pe la cîrciumă, să-i întîlnească pe Caio şi pe Tizio, să se mai sfătuiască şi cu ei. In tîmpul acesta, Maria îşi aduna boarfele, le făcea legături, şi plîngea gîndindu-se la atîtea lucruri vechi şi dragi pe care ştia de pe-acum că nu le va putea lua cu ea.

Şi iată că veni şi ziua cînd totul fu gata. Casa, oricît de urîtă, de mică şi de întunecoasă, îşi găsise alţi chiriaşi. Cele cîteva mobile fuseseră vîndute. Lumea din sat pîndea prin crăpăturile obloanelor trase pregătirile numeroasei familii, gata de plecare. Unii încuviinţau, alţii nu; unii le spuneau vorbe bune, alţii îi dojeneau aspru. Dar Francesco şi Maria erau hotărîţi: nu luau în seamă nimic. Se adunară cu toţii grămadă şi, în zori, porniră pe jos pînă la gară. Tot satul dormea; unde şi unde se auzea doar un cocoş.

Călătoria nici nu fu chiar atît de neplăcută. In compartimentul lor o doamnă cumsecade dădu copiilor dulciuri. Dincolo de Roma, urcară nişte soldaţi care se întorceau din concediu. Aveau merinde de-acasă, de la ţară — turte, peştişori prăjiţi, pîine, brînză, pregătite de mamele lor. Impărţiră mîncarea cu numeroasa familie ce pleca spre miazănoapte; ei, şi-aşa se opreau la Bologna, se înapoiau la cazarmă, unde îi aştepta raţia. Apoi trecură şi de Bologna. Ceasurile li se păreau lungi, dar vremea trecu: atîtea meleaguri necunoscute alergau pe dinaintea ferestrei... Mai vorbeşti, mai dormi, mai stai tăcut cu privirile pierdute în depărtare. In sfîrşit, coborîră la Milano: o gară mare, cu o mulţime de trenuri. Pentru Elveţia : Zürich, Basel. Pentru Franţa: Torino, Modane.

Francesco şi Maria se aşezară în sala de aşteptare de a treia. Dormiră pe bănci — şi copiii, chiar şi băieţii. Erau învăţaţi să doarmă pe tare. Apoi cumpărară pîine şi li se păru că sînt mulţumiţi. Izbutiră să se urce în tren:

— Ultima bucată de drum... anunţă Francesco. In curînd ajungem în Franţa.

Dar, iată că lîngă el, în compartiment, se aşeză cineva, un domn care ştia multe lucruri. Le

spuse că nu trebuiau, doamne păzește, să meargă pînă la graniță. Trebuiau neapărat să se oprească înainte de-a ajunge acolo.

— Aveți pașaport? întrebă el deodată, privindu-i pe rînd, părinți și copii.

— Avem buletinul de identitate, actul de căsătorie și extrasele de naștere, răspunse Francesco.

— Nu-i destul! zise domnul care știa multe. Opriți-vă aici, la ultima stație. Mă dau jos și eu: sper să vă pot ajuta să treceți în Franța.

Coborîră cu toții. Se înserase. Copiilor le era somn. Se opriră o clipă: Maria trebuia să-l alăpteze pe cel mic.

Apoi o porniră pe jos; domnul cel binevoitor îi ceru lui Francesco niște bani — pentru taxele de la vamă:

— Eu mă duc înainte. O să fac tot ce se poate. Ne întîlnim la frontieră; dac-o luați pe strada asta, nu vă puteți rătăci.

Cei doi băieți mai mari îi luară în brațe pe cei doi mai mici. În urma lor, mama cu sugarul la piept, apoi ceilalți, ținîndu-se de mînă. Erau acum un grup strîns, toți frînți de oboseală, de abia tîrîndu-și picioarele prin noaptea din ce în

ce mai întunecată și mai rece: erau aproape de munți.

— Curaj! îi îmbărbătă mereu Francesco. Domnul acela ne așteaptă la graniță.

— Stai! se auzi deodată o voce puternică.

Era o voce atît de aspră, încît fetițele se ascunseră repede în spatele mamei.

— *Passeport!* strigă iar vocea.

Nu își dăduseră seama că ajunseseră la graniță: poate pentru că își închipuiau că granița trebuie să fie un fel de zid. Dar nu văzură decît doi stîlpi vopsiți, o casă și niște soldați într-o uniformă cum nu mai văzuseră pînă atunci.

— *Passeport!* repetă vocea.

Degeaba le mai cerea pașaportul, căci niciunul nu avea pașaport. Domnul acela binevoitor nu venise la locul de întîlnire.

Intrară pe rînd în încăperea luminată a postului de grăniceri. Ultima fu mama, cu copilașul în brațe.

— Trebuie să vă întoarceți înapoi, zise cel care stătea în dosul biroului. Trebuie să vă întoarceți înapoi, la casa voastră. Nu puteți trece!

Francesco încercă să le spună ceva, în graiul său, dar nimeni nu-l ascultă.

— Trebuie să vă întoarceţi acasă! repetă omul de la birou.

Tăcură cu toţii; făcură stînga împrejur şi ieşiră pe rînd, unul cîte unul. De astă dată, ultimul fu Francesco, ţinînd în mînă foile de drum. Un soldat îi însoţi pînă la gară. Nu era nici ţipenie de om. Se aşezară pe bănci, să aştepte. Aşteptau trenul care, după multe ceasuri de drum, avea să-i ducă înapoi pe meleagurile lor.

— Acasă? murmură mama. Dar noi nu mai avem casă!

Soldatul zise:

— De! Dacă aşa e ordinul, trebuie să vă întoarceţi!

Francesco îi făcu semn:

— Taci.

Tăcură cu toţii, stînd pe bănci. Apoi se auzi un fluierat.

Sosea trenul...

CASA DE OAMENI SARACI

Era veche şi zvîrlită la marginea oraşului. De jur împrejur nimic verde, nimic proaspăt, nici livezi, nici cîmpuri. In apropiere, o fabrică de săpun, care mai tot timpul îmbîcsea aerul cu un miros rînced de seu; în faţă, uzina de gaz, mătăhăloasă şi neagră, cu mormanele ei uriaşe de cărbune şi cu vagonetele forfotind încoace şi încolo; alături, gazometrul, misterios şi tăcut în încordarea lui uriaşă. Din strada principală se făcea o uliţă lăturalnică; de o parte şi de alta, două garduri vii, cenuşii din pricina colbului ce se aşezase într-un strat gros. In casa aceea locuiau cîteva familii de muncitori, aceleaşi de ani

de zile, căci bătrînii aveau dreptul să lase locuința mai departe fiilor lor.

Cînd se însera, mamele își chemau din poartă copiii, care se porneau pe joacă imediat ce se întorceau de la școală. Ulița se umplea de glasuri și de pași, apoi fiecare intra în casă, la cină. Un timp, se mai zăreau lumini la ferestre, se mai auzea un zgomot înfundat de uși și de obloane. Apoi, toată casa se potolea: lumea se culca devreme, pentru că se scula devreme.

Uneori, seara, sîmbătă sau în zilele de sărbătoare, fetele și băieții o ștergeau la dans sau la cinema; era un lucru admis și tolerat. Iarna, îi auzeai tropăind pe caldarîmul înghețat al străzii. Vara, picioarele li se afundau într-un strat moale de colb. De obicei, se opreau să-și șteargă pantofii cu batista pe care o ascundeau apoi într-un buzunar secret. La stația din fața cafenelei, care de curînd își pusese firmă cu neon, grupurile nerăbdătoare așteptau tramvaiul.

Franco și Marisa copilăriseră împreună. Stăteau în aceeași casă, la aceeași intrare: ea la parter. Era cea mai mare dintre cele trei fiice ale unui slujbaș de la tramvaie. Maică-sa murise pe vremea cînd avea doar cîțiva ani — nici măcar nu și o amintea. Îi luă locul o altă femeie, o mamă vitregă. Pe fete nu le-a iubit niciodată. Franco, în schimb, n-o avea decît pe maică-sa, de care un tînăr ușuratic își bătuse joc și o lăsase însărcinată. Biata fată și-a înecat supărarea în lacrimi și a făcut copilul, pe care l-a crescut cum s-a priceput mai bine. Era infirmieră într-un sanatoriu și muncea din greu. Copilul se obișnuise de mic să rămînă singur. Se ducea la școală, îi plăcea mult cartea, și ar fi vrut să ajungă un om învățat, iar cînd se întorcea acasă, găsea cheia într-o bortă din perete, și pe masă supa, rece. Maică-sa îi spunea să și-o încălzească pe lampa de gaz, dar el era mai bucuros să alerge pe stradă, cu un codru de pîine în mînă din care mușca cu o poftă de lup. Cînd se întorcea acasă, supa i se părea bună și așa, neîncălzită: o înfuleca din cîteva înghițituri, de foame ce-i era, apoi se vîra în pat.

Deseori, cînd cobora de la el, de la etajul al treilea, se întîlnea cu Marisa, jos, la capătul scării. Născociseră un joc al lor: se așezau amîndoi, jos, lîngă balustradă, și printre gratii își atingeau unul de altul obrajii, niște obraji reci — stătuseră prea mult lipiți de gratiile de fier ale balustradei — și cu un ușor iz de mucegai și de pivniță, poate din cauza umezelii.

Apoi, Franco zicea: „Hai să ne facem că am murit. Pe urmă, vine o zînă bună, ne atinge cu nuiaua ei fermecată și noi înviem!" Marisa îl asculta, stătea nemișcată pînă cînd Franco îi dădea de veste: „Vine zîna, vine zîna!" Săreau atunci amîndoi în picioare și se frecau pe obraji, ca să se mai încălzească. „Fugi, fugi! striga Franco. Fugi să nu ne scape zîna!" Și alergau pînă în capătul uliței, de unde se întorceau înapoi într-un suflet. Adesea, se întîlneau cu alți copii, și se jucau cu toții „de-a vrăjitoarea".

Odată, pe cînd se jucau jos la balustradă, în loc să-și atingă obrajii, li s-au atins buzele. A ieșit un sărut sfios, o mîngîiere ușoară ca o suflare, dar Franco se făcu roșu ca focul, și începură să-i ardă cumplit urechile. Nu mai pomeni nimic de zînă. Stătu locului cu ochii în pămînt. Marisa chicoti și îl întrebă, în șoaptă:

— Cînd o să fii mare o să te însori cu mine, nu-i așa?

Și o luă numaidecît la fugă.

Era o zi de noiembrie și strada era plină de noroi. Ghetele Marisei, pe jumătate rupte, se afundau în mocirlă. Franco se luă după ea, dar avea tălpi de cauciuc și alunecă. Căzu pe spate.

Se ridică, ud, îngrijorat de soarta pantalonilor săi prăpădiți.

— Proasto! făcu el, și-și pipăi pantalonii să se încredințeze că nu i s-au rupt.

— Prostule! i-o trînti Marisa înțepată și plecă fără să-l mai aștepte.

Din ziua aceea raporturile lor fură reci și distante; nu se mai jucau singuri, iar cînd se întîmpla să se întîlnească, jos, în capul scării, se făceau că nu se văd.

Trecu timpul și veni războiul. Casa aceea veche, plină de oameni săraci, se găsea într-un loc amenințat de bombardamente din pricina gazometrului, negru și rotund, ușor de văzut din avion, a fabricilor și a nodului de cale ferată din apropiere. Care putu, fugi la țară, pe la rude sau pe la prieteni. Nu mai rămăseseră decît cei care erau nevoiți să rămînă din cauza lucrului — fără lucru n-ar fi avut ce mînca. Așa se întîmplă cu familia Marisei, sau cu mama lui Franco. Casa amuți și se posomorî, cei cîțiva oameni care mai locuiau acolo dormeau cu ușa deschisă, ca să poată fugi cît mai repede cînd se dădea alarma. Bicicletele erau gata pregătite, jos, la intrare. Cînd începea să urle sirena, încălecau numaidecît pe biciclete — bărbații la ghi-

don; femeile pe bara din față — năvăleau spre strada principală, se amestecau în valurile mulțimii de fugari care umpleau strada în camioane, pe triciclete sau biciclete, fugind într-o goană nebună. O mulțime îngrozită, care nu se mai oprea decît la cîțiva kilometri depărtare de oraș și de acolo privea cum plouă cu bombe pe cartierul lor, încredințați că nu vor mai găsi nimic la întoarcere. Dar casa aceea veche nu fu lovită; după ce înceta alarma, oamenii se întorceau acasă, își regăseau odaia și bucătăria, și în jurul lor se așternea din nou aceeași priveliște cenușie și întunecată a periferiei fără pomi și fără iarbă — doar gardurile de mărăcini, pline de colb de pe ulița lăturalnică, atît de nemișcate și de uscate, încît păreau făcute din fier, nu din frunze.

In ciuda acestor vremuri de restriște, Marisa creștea: se făcea o fată frumoasă, blondă, cu pielea întinsă și fină, cu ochi albaștri, cu buze cam groase, dar proaspete și rumene. In schimb, Franco rămăsese mic de stat. Era palid, cam cocîrjat, muncit de tulburările adolescenței. Acum era vînzător într-o librărie. Nu putuse învăța mai departe. Trebuise să se oprească la mijlocul drumului: maică-sa, cu bruma de bani

pe care îi cîștiga, nu avea cum să-l țină în școală. Și Franco se mîngîia citind, citind mereu. Cînd maică-sa lucra de noapte, ținea lumina aprinsă pînă înspre ziuă, aplecat deasupra cărților. In ceasurile acestea tîrzii, cînd toți ai casei dormeau, liniștea nopții îi învăluia gîndurile; atunci, tăcerea adîncă și întunecată nu era tulburată decît, din cînd în cînd, de fluieratul trenurilor și de zgomotul roților trecînd peste ace.

Cu Marisa se vedea rar; ea lucra într-o fabrică de caramele, se întorcea acasă tîrziu, se schimba și pleca la dans. Era trandafirie și strălucitoare, poate pentru că mînca mult dulce. Semăna într-adevăr cu caramelele pe care le făcea.

Intr-o seară de vară, în timp ce cobora scările, Franco văzu ușa de la camera Marisei deschisă și se furișă înăuntru. Fata era singură în bucătărie: se dichisea în fața unei oglinjoare.

— Tu erai? se miră ea. Bună seara! Credeam că ai murit! Nu te-am mai văzut de-o veșnicie!

Franco se apropie de ea și îi pipăi cu palma mîneca rochiei.

— Mătase naturală... șopti el, trăgînd aerul

adînc în piept. Se vede că faci caramele! Parcă ai fi o bomboană!

Marisa ridică din umeri:

— Dar tu cu ce semeni?

Era ceva mai înaltă decît el şi Franco tăcu, umilit şi obosit.

— Citeşti o groază de cărţi, şopti Marisa. Toată lumea zice că eşti un băiat de ispravă...

Se opri, gîndind parcă adînc la ceva:

— De ce nu mă înveţi şi pe mine? Şi mie mi-ar fi plăcut să învăţ carte...

Franco o privi cu ochi strălucitori; nu se aşteptase la asta... Dar tocmai atunci se auzi un huruit de motor: un automobil se opri în faţa casei, clacsonînd într-una.

— Trebuie să plec... şopti Marisa. A venit să mă ia.

— Cine? întrebă Franco, şi se aşeză cu spatele la uşă. Ai tăi ştiu că pleci?

— Lasă fleacurile! făcu ea. Mama s-a dus cu surorile mele la dans, tata e la serviciu şi eu am o întîlnire. Ţi-ajunge?

Clacsonul se auzi din nou, mai stăruitor.

— Auzi? Mă cheamă... şi Marisa ieşi, urmată de aproape de Franco. Trebui să-l dea la o parte ca să închidă uşa.

— Cine a venit să te ia astă-seară? întrebă el, în timp ce Marisa învîrtea cheia în broască.

Se opriră jos, la capătul scărilor. El era cu ochii aţintiţi la balustrada lîngă care se jucau odinioară; i se părea că simte şi acum în nări mirosul acela de mucegai şi de pivniţă, şi răceala obrajilor lipiţi de gratii.

— N-ai să pleci, zise el liniştit. Mă duc să-i spun ăluia din maşină că nu vii...

O luă de braţ; ea îl împinse, dar pe urmă, fără să-şi dea seama cum, se pomeniră amîndoi sărutîndu-se.

— Îţi mai aduci aminte? şopti Marisa. Stătea rezemată de balustradă. Nu ştiu de ce, dar mereu m-am gîndit la asta. Aici s-a întîmplat.

De afară se auzi din nou sunetul clacsonului.

— Of, ce nesuferit! făcu Franco.

Dar Marisa zise:

— Cînd o să vadă că nu răspunde nimeni, o să plece.

O îmbrăţişă în lumina palidă a scării.

— Cine a venit după tine?

— Nimeni — răspunse ea repede — unul care voia să mă ducă la dans.

Lumina de la automat se stinse. Se mai săru-

tară o dată, pe întuneric; apoi Franco apăsă pe buton.

— Aici s-a întîmplat, repetă el, ca un ecou al ei. Dar de zînă, îţi mai aduci aminte?

Se aşezară jos, ca odinioară, unul dincoace, celălalt dincolo de balustradă. Şi ca atunci stătură cu obrajii lipiţi, printre gratii. Afară, motorul se puse în mişcare şi automobilul plecă.

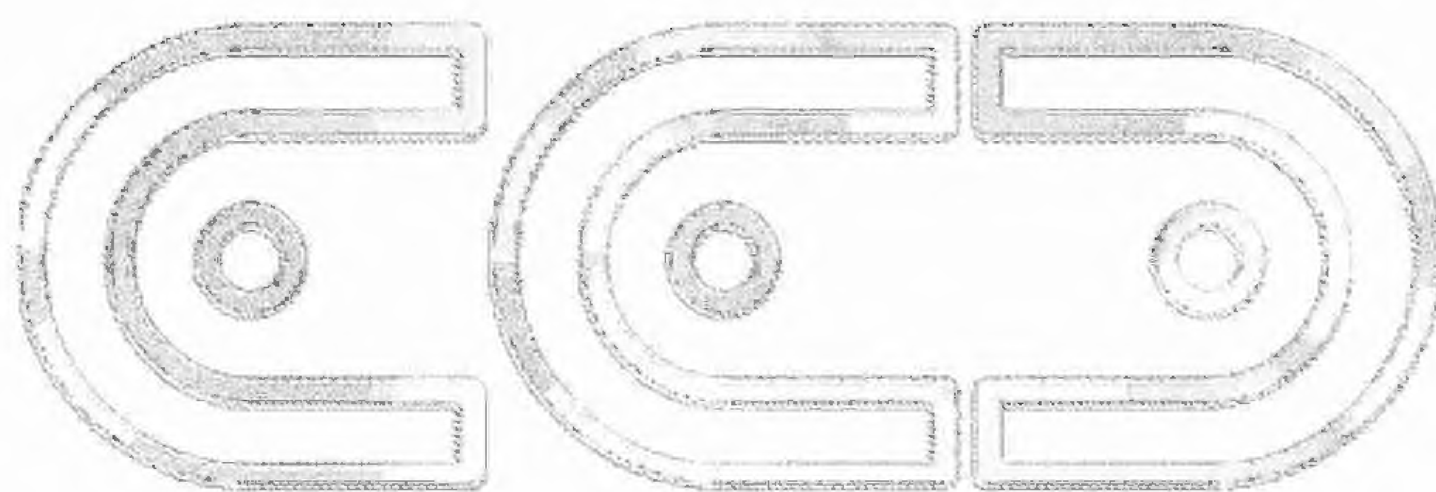
CUPRINSUL

Responsabil de carte : H. Aderca
Tehnoredactor : I. Gheorghiu
Corector : A. Dram

Dat la cules 01.10.55. Bun de tipar 09.11.55. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie Tipar sul de 52 gr. m. p. Ft. 700×1000/32. Coli ed. 3,71. Coli de tipar 3,88. Ediția I. Comanda 2.306. A. nr. 04527. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32 = R.

Tiparul executat sub com. nr. 2272, la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

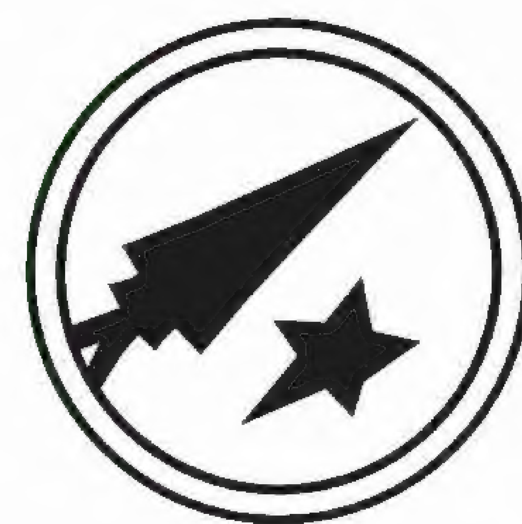

Anonim

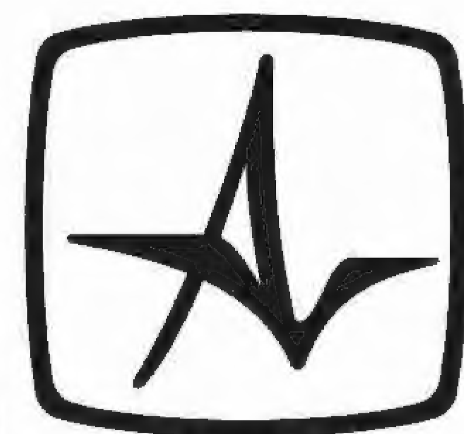

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

